

3	Sevgili Okuyucularımız	BANKA Dergisi
4	Bankacılıkta Emniyet ve Risk Unsuru	Hikmet KEYMAN
17	Ticari İşlerde Faiz ve Temerrüt Faizi	Av. Dündar ÖZBİL
25	Müşterek Pazar Memleketlerinde Sınai Yatırımların Finansmanı «Delacour Raporu»	Alp GÜRUS
33	İkinci Beş Yıllık Plânda Sigortacılığımızın Yeri	Hayri BAŞER
43	Piyasa Hareketleri	Yıldırım KILKIŞ
49	Yazarların Biografileri	BANKA Dergisi
51	Okuyucu Soruları	BANKA Dergisi
52	Haberler «İş Bankasında Toplu İş Sözleşmesi»	BANKA Dergisi

BANKA

AYLIK MESLEK ve FİKİR DERGİSİ P.K. 769 Karaköy - İstanbul

Sahibi	: Banka Yayınları ve Kültür Ltd. Şti. adına: Dr. Nezh H. NEYZİ
Yazı İşleri Müdürü	: Alp GÜRUS
Basıldığı Yer	: YENİLİK BASIMEVİ Cemâl Nadir Sokak, Büyük Milâs Han, No, 46 . Sirkeci
İdare Yeri	: İmam Sok. No.: 1 Kat: 3 - Beyoğlu
Yönetim Komitesi	: Prof. Dr. Zeyyat HATİBOĞLU Necdet DURAKBAŞA Dr. Mustafa A. AYSAN Alp GÜRUS Dr. Nezh H. NEYZİ
Fiyatı	: 2,5 TL.
Abone	: Yıllık 30 TL. Altı Aylık 15 TL.
İlân Tarifesi	: Arka Dış Kapak 800 TL. Arka İç Kapak 500 TL. Ön İç Kapak 650 TL. İç Sahifeler 400 TL.

Abone ve ilân bedelleri Derginin T.C. Ziraat Bankası Beyoğlu Şubesindeki 768 numaralı ve T. İş Bankası A.Ş. Parmakkapı Şubesindeki 271 Numaralı hesabına gönderilebilir.

Dergimize gönderilen yazılar yayınlansın yayınlanmasın iade olunmaz. Yayımlanan yazılar rızamız olmadan iktibas edilemez.

Haberleşmelerin, «BANKA, Aylık Meslek ve Fikir Dergisi P.K. 769 Karaköy İstanbul» adresi ile yapılmasını rica ederiz.

Basıldığı Tarih: 30/7/1966

SEVGİLİ OKUYUCULARIMIZ

Temmuz sayımızda «Faiz Mes'eleleri» ne iktisadi yönden Prof. Dr. Zeyyat Hatiboğlu'nun kaleminden ışık tutmağa çalışmıştık.

Bu sayımızda ise, Avukat Dünder Özbil, bugünkü mevzuat karşısında, «Ticari İşlerde Faiz ve Temerrüt Faizi» konusunu ele almaktadır.

Muhakkak ki, «Faiz Mes'eleleri» bütün yönleriyle üzerinde durulmağa değer bir konu olarak karşımızdadır.

Sayın Hikmet Keyman iki sayımızda yer alacak bir etüdünde, «Bankacılıkta Emniyet ve Risk Unsuru» nu tetkik etmektedir.

Emniyet, kârlılık, risk mes'eleleri bankacılarımızın her an karşılaştıkları bir husustur.

Sayın Keyman'ın etüdü, banka yöneticilerinin sorumluluklarını, bunun şartlarını da aydınlatır mahiyettedir.

T. Emlâk Kredi Bankası A.O. 11/Temmuz/1966 tarihinde 40. hizmet yılını kutladı.

Kuruluşundan bu yana, Yurdumuzun bellibaşlı dertlerinden biri olarak mesken sorunu'nun çözümünde olumlu çabalar gösteren Emlâk Kredi Bankası Kalkınma Plânımızda kendisine yeteri kadar önem verilmeyen kuruluşlardan biridir. Oysa ki, her çeşit meskenin emeğin müesiriyetini artırarak istihsâle olan katkısı gözönüne alınırsa, Emlâk Kredi Bankasına karşı bu haksız davranışın bir an önce düzeltilmesi gereği anlaşılır.

Dileğimiz bu millî müessesenin daha fazla hırpalanmadan Hükümetimizin desteğine mazhar olarak, bankacılık sistemimizde kendisine düşen yeri hakkı ile alabilmesidir.

Saygılarımızla
BANKA Dergisi

BANKACILIKTA EMNİYET VE RİSK UNSURU

Hikmet KEYMAN
(T. C. Ziraat Bankası
Emekli Genel Müdür Muavini)

Faaliyet konuları kredi almak ve satmak olan bankalarda kaynakların tedarik ve kullanılmasının meydana getirdiği kaynak-plâsman ve ya sermaye devri- daimi ve özel deyimi ile bankaların topyekûn faaliyetini gösteren «sermaye devri»; banka işletmeciliğinin iktisadi ve rasyonel sevk ve idaresinin ana ve hayati sorunudur.

Bankaların söz konusu faaliyetlerinin işletme ve idaresini, kredi siyaseti ile banka tekniğine ait bir takım faktörler düzenlemekte ve istikâmet vermektedir.

Milli iktisat da, işgâl eyledikleri mevki ve yüklendikleri görev itibarıyla hizmet âmili bankaları, memleket ekonomisine, müteşebbislere faydalı olmaya sevk etmekte ve âdeta mecbur kılmaktadır. Zira siyaset, hükümet ve müteşebbis bankalardan hizmet bekler.

Tabiatıyla bir ticarî işletme olmak itibarıyla kârlılık âmili de bankacıyı işlerini genişletmeye, kârını çoğaltma imkânlarını aramaya ve yaratmaya zorlar.

Diğer taraftan âdeta bütün teşebbüslerin ve ekonominin riskini üzerinde toplayan ve bütün faaliyetlerinin ayrılmaz unsuru olarak maruz bulunduğu muhatara dolayısıyla da emniyet âmilini dikkatle nazarı itibara ve hesaba almaya mecbur olan bankacı, mümkün olduğu kadar riskten kaçmaya, işlerinde emniyet sağlamaya mecburdur.

Sonuç olarak birbiriyle çatışan ve hiçbirinden de vazgeçilemeyen bu faktörleri bir gelişmeye düşmeden uzlaştırmak zorunluğunda olan bankacının temel ilke ve hedefi, emniyet ve kârlılık unsurlarını mübalağaya düşmeden, sınırlarını aşmadan yerine getirerek memleket ekonomisine iyi ve normal hizmet görebilmektir.

Hizmet âmilinde mübalağa ve ifrata düşmemek lâzımdır. Zira kötü kredi siyaseti ve uygulamaları müteşebbise ve ekonomiye fayda yerine zarar getirir. Kaynaklarını teşkil eyleyen halk tasarruflarını tehlikeye sokar. Memleket ekonomisinde iki taraflı muhatara ve düzensizlik yaratır.

Bir işte kârlılık ile emniyet çatışırsa, kârlılığın emniyete tabi olacağını unutmamak lâzımdır.

Bankacılıkta lüzumu üzerinde önemle durduğumuz emniyet unsuru temin ve tesis olunduğu vakit, aynı zamanda bankaların faaliyetini ifade eyleyen sermaye devrinin de arızasız olarak cereyan eylediği müşahede olunur. Diğer bir deyimle bir bankanın emniyet içinde işleyebilmesi için sermaye devrinin arızasız olarak işlemesi lâzımdır. Bu keyfiyet bankacılıkta işleklik vetiresini ve unsurunu ifade eyler. Bu itibarla bankaların faaliyetini düzenleyen temel ilke ve kurallar arasına, işleklik kuralını da eklemek gerekmektedir. Zira işlekliği bozulmuş bir bankada emniyet unsurundan ve hayatiyetten söz edilemez.

Sözün kısası ve özeti; modern bankacılığın iktisadi ve rasyonel sevk ve idaresinin temel ilke ve kuralları ile hedefi, sermaye devrinde işleklik, sağlamlık ve kârlılık sağlamak ve faaliyeti ile memleket ekonomisine iyi hizmet edebilmektir.

Bu yazımızda bankacılıkta emniyet ve risk unsurunu inceleyeceğiz. Gelecekteki yazılarımızda da, bankalarda işleklik ve kârlılık unsurlarını inceleyerek banka faaliyetinin dayandığı ilke ve kuralları toplu olarak gözden geçirmiş olacağız.

* * *

Kredi alan ve kredi satan ve böylece başkasının parasını başkasına ödünç veren ve devamlı olarak borçlanan ve borç ödeyen bankaların, her an taahhüdlerini ifaya hazır durumda bulunmaları gerekmektedir.

Bankalarda sağlamlık deyiminden, geniş manâda, bir bankanın her zaman taahhüd ve borçlarını ifa ve ödeme gücüne sahip ve muktedir olması anlaşılır.

Bir bankanın her zaman borç ve taahhüdlerini ifa edebilmesi için, her şeyden evvel, kaynaklarının tahsil kabiliyetini haiz plâsman ve kredilere yatırılmış olması ve riskten masun bulunması gerekmektedir. Bu itibarla bankaların açmış oldukları kredilerin ve yapmış oldukları plâsmanların tahsil kabiliyet ve dereceleri, o kredi ve plâsmanların sağlamlık ve emniyet durumunu gösterir. Bu unsur bankacılık ve sermaye devrinin pek önemli bir temel ilke ve kuralıdır. Zira banka işletmeciliğinin

de amaç ve hedef, yukarıda belirtildiği üzere, emniyet içinde kâr edebilmektir.

Ancak bütün beşeri faaliyetlerde olduğu gibi iktisadi faaliyetlerde de, muhatara ve zarar ihtimali mevcuttur. Bankacılığın faaliyet konusu olan kredi de, lehdarından ve iktisadi hayat ve şartlardan doğan âmillerin etkisi altında muhataraya maruzdur. Binaenaleyh kredi usulleri ne şekilde olursa olsun, bankalar açtıkları kredilerin riskinden aslâ kurtulamazlar; risk kredinin ayrılmaz bir unsurudur. Kredi denince risk anlamı da yapısının içindedir.

Binaenaleyh kredi alan kredi satan bankacılıkta; aşağıda inceleyip açıklayacağımız kaynak ve âmillerin etkisi ile kredi ve plâsmanların tahsil edilememesi, donması ve zarar doğması, kendi deyimiyle risk ihtimali her zaman vardır.

Bankaların müşterilerine açtıkları kredilerin ve yaptıkları plâsmanların vadelerinde tahsil edilememesi ve zarara uğranılması ihtimali, klâsik banka riskini, alacak riskini temsil ve ifade eylemektedir. Ve böylece bankaların kredi ve plâsmanlarının donması, tahsil olunamaması, nakdi imkânlarının ve borç ödeme güçlerinin daralmasıyla sonuçlanarak yukarıda belirttiğimiz sağlamlık ve emniyet unsuru ihlâl edilmektedir.

Banka riski iktisadî hayat ve faaliyetten doğan iktisadî risklerin bir nevi olan «özel bir kredi riski» dir. Mahiyeti itibariyle de diğer iktisadî risklerden çok önemli ve çok şumullüdür. Çünkü bankalar bir memleketin genel iktisadî faaliyetlerinin toplandığı ve finanse edildiği bir merkez olmak itibariyle âdeta bütün piyasa riskini nefsinde toplar. Bu sebeplerle bankaların maruz buldukları risk, bir memlekette ekonomik faaliyetlere katılan sınaî ve ticarî diğer her türlü iktisadî ve ticarî faaliyet ve teşebbüslerin düşdükları risklerden çok fazladır. Bankacının mahareti, bu risklerin kendisine sirayet eylemesini önleyici her türlü tedbirleri alabilmek, maruz kalacağı riski azaltmak ve asgari hadde indirebilmektir.

Klâsik banka riski, bankaların kredi ve plâsmanlarının çeşitli nedenlerden dolayı tahsil edilememesi, donması ve zarar doğması ihtimali olarak görülürse de, bankacı, daha ziyade başkasının parasını başkasına ödünç vermek suretiyle çok hassas ve nazik döner bir kaynak ile çalıştığından, diğer taraftan mevduatın çekilmesi suretiyle doğrudan doğruya banka kaynaklarının daralmasından, azalmasından ve borç ödeme gücündeki yetersizlikten doğan ve likidite riski denen başka çeşit bir risk ile sarılmıştır.

Banka likiditesinin daralma ve bozulması, taahhüt ve borçlarını ödeme güçlüğüne uğraması şeklinde meydana gelen ve likidite riski denen bu risk, yalnız yukarıda belirttiğimiz mevduatın çekilme ve kasa ihtiyacının artmasından doğmaz; bir bankanın yanlış ve fazla plâsman ve iştirâk yapıp, nakdi imkânlarının ve genel likiditesinin daralmasından da neşet eder.

Bundan başka yukarıda söz konusu ettiğimiz banka plâsmanlarının tahsil edilemediği, donmağa başladığı ve bu hâl şumul ve genişlik keşbeylediği vakit, yine bankanın bu yüzden nakdi imkânlarının ve borç ödeme gücünün daralması ve genel likiditesine akis ve tesir eylemesi sonunda da alacak riski, likidite riskine döner.

Görülüyor ki, mevduat çekilmesinden, yanlış ve fazla iştirak ve plâsmandan veya plâsmanların tahsilsizliğinin artma ve çoğalmasından ve kullanılan plâsmanların donmasından doğrudan doğruya ve dolayısıyla doğan plâsman ve likidite bunalım ve riskleri de sonunda, bankalar için pek önemli ve şumullü olan taahhüt ve borçlarını ifa ve ödememe dediğimiz umumi bir banka riski yaratmaktadır.

Sözün kısası, banka riski bankaların bütün muamele ve faaliyetlerine hakim olan bir unsurdur ve bankacılıkta müstesna bir önem taşır. Açıklanan ekonomik yapıları ve faaliyetleri itibarıyla bankalar risk olayına karşı çok hassasdırlar. Bu itibarla bankacılık literatüründe bankalara, risk endüstrisi diye de tabir olunmakta ve bankacılık, riski dağıtma san'atıdır diye de tarif edilmektedir.

Binaenaleyh bankacılıkta ve bankacılık faaliyetini ifade eyleyen sermaye devrinde risk ve emniyet unsuru başta gelen en önemli bir ilke ve kuraldır. İyi bir bankacıyı karakterize eyleyen nitelik, risk anlayışı ve duygusudur. Bu itibarla banka yöneticilerinin işletme ve idarelerinde risk ve emniyet unsuruna karşı fazla hassas ve dikkatli olmaları gereklidir.

Aşağıdaki satırlarda riskin kaynaklarıyla nedenleri ve çeşitleri üzerinde incelemeler yapacak, riski önleyici ve azaltıcı çare ve tedbirleri araştırmaya çalışacağız.

I — BANKA RİSKİNİN KAYNAKLARI, NEDENLERİ VE ÇEŞİTLERİ

Gerek banka işletmeleri gerek diğer işletmeler; hem bünyelerinden hem faaliyetlerinden doğan kendilerine göre çeşitli risklere maruzdurlar. Bu işletmelerin maruz buldukları risklerin kaynağı işletme içi ve işletme dışı âmillerdir.

1 — İşletme içi amillerden doğan riskler ve işletme dışı âmillerden doğan riskler:

İşletme içi âmillerden doğan riskler; bankaların sevk ve idaresin-

de ve kredi siyaset ve tatbikatında düşülen yanlışlıklardan, işletme dışı âmillerden doğan riskler de; işletme dışı iktisadî hayat ve faaliyette vukua gelen değişiklik ve dalgalanmalardan, düzensizlik ve bunalımlardan, gayri müsaait piyasa ve konjonktür hareketlerinden, olağanüstü siyasî ve tabii olaylardan ve sair işletme dışı olay ve faktörlerden neşet eylemektedir.

2 — Tabii ve gayri tabii riskler veya iktisadî ve teknik riskler:

Banka işletmelerinin maruz buldukları riskler;

a — Bankaların kredi siyaset ve tatbikatı bakımından işletme ve idarede, kredi açma ve kullandırmada düşülen hatalardan doğan risklere teknik riskler, iktisadî hayat ve faaliyetten doğan risklere de iktisadî riskler;

b — Banka işletme ve idaresinin kredi siyaset ve tatbikatının kötü sevk ve idaresinden doğan risklere gayri tabii riskler; bunun dışın da gerek işletme içi gerek işletme dışı iktisadî ve sair kaçınılmaz âmillerden doğan riskler de, tabii riskler olarak nitelenmektedir. Son ayırmadaki özellik; gayri iktisadî kaynaklardan ve işletme içi âmillerden doğan risklerin bazıları, oluş sebep ve mahiyetlerine göre tabii risk cümlesinden sayılmıştır.

Tabii ve gayri tabii riskleri, nazari olarak birbirinden ayırd etmek kolay görünmekle beraber, işletme içi faktörlerden doğan risklerin sebep ve âmillerinin hangilerinin kötü idareden ve hangilerinin normal hatadan ileri geldiğini ayırt etmek ise, çok güçtür. Bununla beraber üzerinde durmak lüzumlu ve faydalı olacaktır. Zira kötü idare ve tatbikattan doğan ve bankayı zarara sokan bir risk, hukuken müsebbiplerinin sorumluluğunu da intaç eyleyeceğinden, kötü idare ve gayri tabii riskin kriter ve sınırlarını, her olayın özelliği saklı olmak üzere, genel çizgileri ile belirtmekte fayda vardır.

Biliyoruzki, insanlar ve işletmeler muhatara ve riskten tabiatları ve menfaatleri icabı daima kaçınırlar. Hatta bilerek riski göze alan bile, o işte zarardan ziyade kâr ihtimalini de öngörerek teşebbüse geçer. Bütün beşeri faaliyetlerde olduğu gibi iktisadî faaliyetlerde de, muhatara ve risk ihtimali daima mevcuttur. Zira olayların hal ve sonuçlarının hepsinin evelden tahmin edilememesi, belli olamaması karşısında bütün hesap, takdir ve tahminlere rağmen muhataranın mevcudiyet ve tesir derecesini evelden kestirmek güçtür; bazı hallerde mümkün de olamaz. Bilhassa pek seyyâl ve karışık olan ve bu sebeple muhatara mahiyetinden çıkan iktisadî hayat ve faaliyette ve bilhassa banka iktisadî ve kredi işlerinde kesin bir isabete varabilmek, o derece güçtür. Hataya düşülmemesi kabil değildir. Bankacının ön sezimleri bir nisbet dahilinde daima hata ile karışıktır. Bu itibarla bankacı

lıkta kötü sevk ve idare ve buna ilişkin gayri tabii riskleri mantıki bir şekilde tayine çalışmak yerinde olur.

Bankacı kredi ve plâsman usullerini tayin edip iş programlarıyla bankanın kredi gücünü ve nevelerini, kredi açacağı müşterilerin kredi değerliliğini ve kullandıracağı kredilerin nevelerini tespit edip kredileri kullandırır; mali durumları ile iş ve faaliyetlerini izler ve genel olarak da, piyasa ve konjonktür tetkik ve araştırmaları yaparken; burada kesin ve objektif usul ve ölçülerin yanında bazı idare ve işletme zorunluluklarının etkisi ile takdiri ve sübjektif ölçüler ve uygulamalar da yer alabilecektir. Böyle bir yönetici ve uygulayıcının kritik durum ve fonksiyonu nazarı itibara alınmalı; iyi bir değerlendirmeye tabi tutulmalıdır.

Yeterli bilgi ve tecrübeye sahip tedbirli bir bankacının, bankacılık mevzuat ve kurallarına, tedbir ve basiret riayet eylemesi esas olmakla beraber, bankacının dışarıdan bazı menfaat zümrelerinin tazyikine maruz bulunması, çalıştığı piyasanın ihtiyacı ve şartlarına mümkün merteye uymak ve cevap verebilmek zorunluğunun üzerindeki etkenleri sebebiyle bankacılık mevzuat ve kurallarına kesinlikle uyabilmekteki zorluk, içtihat ve takdir hataları, beşeri hatalar neticesi husule gelen hâl ve zaruretler ve hususiyle idare ve işletmenin zor bir çarpışma alanı olduğu nazarı itibara alınır; yönetici ve uygulayıcı için normal bir hata payı ve bundan doğabilecek tabii bir risk ve işletme zararı kabul olunması ve bunun üstüne çıkan tecvizi kabil olamayan ağır kusur ve davranışları kötü sevk ve idare ve onun mahsulü gayri tabii bir risk olarak kabul eylemenin mantıki ve isabetli olacağı düşüncesindeyiz.

Bir risk endüstrisi olarak tarif edilen bankacılıkta, yukarıda belirtilen nedenlere ve alınan tedbirlere rağmen önlenemiyen bir takım tabii ve cari risk tabir edilen risklerle çalışmayı; banka işletmeciliğinin bünye ve hususiyetinden doğan normal bir sonuç olarak kabul eylemek tabii ve zaruridir.

3 — İtibari risk, muhtemel risk ve fiili risk, arızı risk ve cari risk:

a — İtibari risk, muhtemel risk ve fiili risk:

Bankacılıkta kredi ve risk terimleri bir arada kullanılmaktadır. Ancak, risk teriminde bir incelik vardır. Bilindiği üzere bankaların müşterilerine açtıkları krediler ve yaptıkları plâsmanlarda vukua gelen ödenmeme, donma ve zarar; müşteri ve banka riskini temsil ve ifade eyleyebilir. Ancak kredi ve riskin bankacılık işlemlerinin hâl ve safhalarında ifade eylediği anlam ve kapsamda bir farklılık da görülmektedir. Binaenaleyh bankacılıkta kullanılan risk terimlerine, kullanıldığı yerlere göre bir açıklık vermek de icap eder.

İtibarî risk: Müşterilerin kullandıkları ve herhangi bir muhatara belirmemiş olan kredi ve plâsmanlara muzaf risk, mahiyeti itibariyle itibarî bir risktir.

Muhtemel risk: Vadelerinde ödenip kendilerini tasfiye edemiyen ve takibe intikal eyleyen kredi ve plâsmanlarda risk ihtimali belirmiş olduğundan, bu durumdaki kredi ve plâsmanlara muzaf risk, mahiyeti itibariyle muhtemel bir risktir.

Fiilî risk: Yapılan takiplere rağmen tahsil ve tasfiye edilmesi mümkün olamayan ve zarara inkilâp eyleyen veya zarar doğması kesinleşen kredi ve plâsmanlara muzaf risk, mahiyeti itibariyle fiilî bir risktir.

Sonuç olarak, kredi ve plâsmanlarımızı saran banka riski yukarıda belirtilen mahiyetleri itibariyle; itibarî, muhtemel ve fiilî risk olarak üç hâl ve farklılık göstermektedir. Binaenaleyh bankacılıkta riskten söz edilirken mahiyetlerini de gözönünde bulundurmak icap eder.

b — Arızî risk, carî risk:

Yukarıda bankacılıkta riskin kaynaklarıyla nedenlerini ve çeşitlerini inceleyip açıklarken riskleri; tabii ve gayri tabii riskler, iktisadî ve teknik riskler olarak nitelemiştik. Bu ve aşağıdaki açıklamalar gözden geçirilirse, bankacılıkta bazı risklerin gayri melhuz ve arızî olarak meydana geldiği, bazı risklerin ise, genellikle bankacılıkta arasına vukua geldiğini görmekteyiz. Binaenaleyh banka risklerini açıklanan mahiyetleri itibariyle carî riskler ve arızî riskler olarak niteleyebiliriz.

Arızî riskler: Bankacılıkta hangi kaynaktan gelirse gelsin, genellikle umulmadan doğan genel risklerle meslekî riskleri, kötü niyet ve kasıdden, ağır tedbirsizlik ve kusurdan doğan riskleri arızî riskler olarak niteleyebiliriz. İyi bir bankacı bu gibi risklere karşı daima çok dikkatli ve tedbirli davranır.

Carî riskler: Bankacılıkta; riskleri önleyici ve azaltıcı olarak alınan bütün tedbirlere rağmen bazı müşterilerde, bazı iktisadî ve ticarî faaliyet ve işlemlerde zaman zaman çeşitli şekil ve tutarlarda vukua gelebilen ve bankayı zarara duçar eyleyen mutad riskler de vardır. Bu riskleri de carî riskler olarak deyimlemek doğru ve kabildir. Zira bir banka işletmesi sakınılması mümkün olmayan, vukuu normal olarak kabul edilebilecek ve bir işletme zararı olarak hesaplanacak bir risk ile çalışmak zorunluğu içindedir. Bankacılıkta bu mahiyetteki risklere carî risk denir. Ancak bankacılık riski önlemek san'atı olduğuna göre, carî riskleri de önleyici tedbirlere başvurulması tabii ve zaruridir.

4 — Ferdî riskler, meslekî riskler ve genel riskler :

a — Ferdî riskler :

Bir bankanın herhangi bir müşterisine açtığı çeşitli kredilerin tutarı ve bu müşteriyle yaptığı çeşitli kredi işlemlerinden doğan zarar, bankanın ferdî veya müşteri riskini meydana getirir.

Bankaların kredilendirdiği firma veya müşterilerin istihsal ve stok fazlası, müşterilerinin ödeme güçlerinin ve tahsilâtın azalması, fiat temevvüçleri ve genellikle işletmenin malî bünyesinde husule gelen likidite noksanı gibi işletmelerin bünye ve faaliyetlerinde gerek kötü ve hatalı sevk ve idareden, gerek iktisadî hayat ve faaliyette vukua gelen değişiklik ve düzensizliklerden ortaya çıkan arızalar, işletmelerde ve onları kredilendiren bankalarda risk ve zarar doğmasına sebep olur.

İyi bir bankacı, müşterilerininin kredi değerliliğini gerek usul gerek tatbikat yönünden doğru ve isabetli olarak tayin ve takip etmek, krediyi kullandırırken de, gerek genel piyasa ve konjonktür tetkiklerine yer vermek, gerek müşterilerin ticarî faaliyetlerini ve giriştikleri işlemleri çok yakından tetkik ve kontrol eylemek suretiyle kredinin açılmasını ve kullanılmasını kontrol ve emniyet altında bulundurmaya zorunludur.

Bankaların yaptıkları plâsmanlarla münasebette buldukları firmalara açmış oldukları kredilerde vukubulan ödememe, donma ve zarar şeklindeki müşteri ve banka riski, aşağıda açıklayacağımız üzere iktisadî hayat ve faaliyetten, bankalara arız olan meslekî ve genel risklerden de doğabilirse de; ferdî riskler esas itibariyle bir bankanın muayyen müşterisi ile olan ferdî kredi münasebetinden neşet eyleyen bir risktir. Şöyle ki, bankanın kredilendirdiği müşterinin işletmesinin sevk ve idaresinde tedbirli ve basiretli bir tacir gibi hareket edememesinden veya kötü niyetinden veyahut bankanın bu müşteriye kredi açma ve kullandırmada, bankacılık kurallarına, tedbir ve basirete uygun hareket eylememesinden meydana gelen ve mücerret banka ile kredilendirilen müşteri arasındaki münasebetlerden doğan bir risktir.

Böylece herhangi bir müşteride kredinin kötü açılma, kullandırılma veya kullanılmasından meydana gelen yukarıda sözkonusu edilen müşteri riski, bir nevi gayri tabii risk veya teknik risk kategorisindedir. Yalnız yukarıda incelenip belirtildiği üzere, müşteri risklerinden bazıları; kaynak ve nedenlerine ve yöneticinin tutumuna göre, tabii ve cari risk olarak da kabul ve mütalâa eylemek, uygulayıcıyı sorumsuz tutmak kabildir.

Bankacılıkta ferdi riskleri önemsiz görmek hiç doğru değildir. Zira bankaları genel riske sürükleyen olayların başlangıcı ferdi risklere önem vermemekle başlar. Bu itibarla genişlemesi bankalar için çok önemli ve muhtemeldir. Büyük hacimdeki veya bir kaç müşterideki ferdi riskler bilhassa küçük bankalar için çok önemli ve muhtemeldir. Bu alanda bankacıyı ferdi riske sokan âmillerden biri de müşteriyi kaybetme korkusudur. Çoğu bankacılar bilhassa müşteri bulmakta ve seçmekte güçlük çeken küçük bankalar bu endişenin etkisi altındadırlar. Buna bankacılıkta müşteriyi tatmin edememe ve kaybetme korkusu ve riski deniyor. Binaenaleyh iyi bir bankacı müşterisinin baskısı altına girmemeli, daima inisiyatifi elinde tutmalı, müşterisi ile yapacağı işlemleri ölçme ve seçiminde serbest kalabilmelidir.

b — Meslekî riskler ve genel riskler :

İktisadî hayatın gerektirdiği her türlü faaliyetler teşebbüs ve işletmeler tarafından yürütülmekte olup bu teşebbüs ve faaliyetlerin ihtiyaç gösterdiği işletme sermayelerinin noksanlarının finansmanı bankalarca sağlanır.

Bilindiği üzere, kredi alan ve kredi satan bankalar sözü edilen iktisadî faaliyetleri, sağladıkları kaynaklarla teşebbüslerin kredi değerliliği içinde mutad ve cari kredi kurallarına, şekil ve nevilerine göre finanse ederler. Bankaların yaptıkları plâsmanların ve açtıkları kredilerin akibeti; dayandıkları iktisadî ve ticarî işlemlerin normal cereyanına, vadelerinde tesviye ve tasfiye edilip edilememelerine bağlıdır. Banka kredisine konu olan iktisadî ve ticarî faaliyetlerde vukubulan değişiklik ve düzensizlikler dolayısıyla dayandıkları işlemlerin vadelelerinde tesviye ve tasfiye edilememeleri, bankalarca açılan kredilere ve yapılan plâsmanlara da akis ve sirayet ederek bu kredi ve plâsmanlarda muvazî bir düzensizlik ve netice olarak da risk doğmasını mucip olur.

İktisadî ve ticarî hayat ve faaliyette vukua gelen dalgalanma ve düzensizliklerin ve gayri müsait piyasa ve konjonktür hareketlerinin belirli alanlarda meydana gelmesi ve genişliğine göre, hudut ve şumul derecesi, banka kredi ve plâsmanlarına, müşteri ve muamele grupları itibariyle sirayet ederek bankalarda da, aşağıda açıklamaya çalışacağımız hususî ve genel risklerin meydana gelmesine sebep olur, kaynaklarını teşkil eder.

Bankaların, müşterilerine açmış oldukları kredilerin ve yaptıkları plâsmanların genel toplamı ve bu toplamda vukua gelen donma ve zarar, bir bankanın genel riskini; belirli meslek gruplarına veya iktisadî faaliyetlere bağlı firma ve müşterilere açılan kredilerle yapılan plâs-

manlar ve bu toplamda vukua gelen donma ve zararlar da, bir bankanın mesleki veya hususi riskini gösterir.

Bankalarda her iki alanda vukua gelen riskler de, kaynakları itibariyle işletme içi ve dışı âmillerden doğar. Tabii, gayri tabii veya iktisadi, teknik risk niteliğinde iseler de, cari risklerden değildirler. Nadir rastlanırlar; bu itibarla arızî risklerden sayılırlar.

Yukarıda belirtildiği üzere, bankalarda genel riskler esas itibariyle genel ekonomik durumun bozulmasından, iktisadi hayat ve faaliyette vukua gelen değişiklik ve dalgalanmalardan ve gayri müsait piyasa ve konjonktür hareketlerinden doğar. Bankaların çeşitli muamelelerine, muamele gruplarına, müşterilerine ve müşteri gruplarına ve kaynaklarına sirayet ederek bankanın genel faaliyetini bozar. Şumul ve vahâmet derecesi; şiddetine, alanına ve süresine bağlıdır.

Memleket ekonomisinin bazı kollarında çıkan ve esas itibariyle mevzii kalan, mahiyet ve şiddetine göre sirayet ve genişleme de gösterebilen ve alınan tedbirlerle kısmen veya tamamen önlenebilen mesleki veya hususi riskler; yine iktisadi hayat ve faaliyetteki değişiklik ve dalgalanmalardan, düzensizlik ve bunalımlardan, gayri müsait piyasa ve konjonktür hareketlerinden doğar ve bankaların belirli muamele ve müşteri gruplarına akis ve sirayet eyler. Mahiyetleri itibariyle alanları sınırlıdır.

Bankalarda genel riskler hangi kaynak ve nedenden gelirse gelsin, vukuu nadir ve istenmeyen olaylardır. Çünkü memleket bankacılığı ve ekonomisi için vahim ve tahrip edici olaylardır. Memleket bankacılık ve ekonomisinde büyük sarsıntı ve bunalımlara sebep ve âmil olurlar.

Ekonominin bazı kollarında vukua gelen belirli meslek ve müşteri grubunu ve iktisadi faaliyetleri ilgilendiren ve etkileyen mesleki veya hususi riskler; mevzii ve bölgesel olaylar ve risklerdir. Bankacılıкта arasıra tesadüf edilen, arzu edilmeyen ve istenmeyen; önemli, bazan çok önemli, ekonomi ve bankacılık olaylarıdır.

İktisadi alanlarda vukua gelen ve bankalar için genel ve özel risk yaratan iktisadi düzensizlikler esas itibariyle iktisadi hayat ve faaliyetten doğmakla beraber bu sahada, hükümetlerin, mesleki teşekküllerin ve bizzat müteşebbislerin kötü iktisadi ve ticarî siyaset ve uygulamalarının, yanlış kredi politikalarının önemli etkisi de vardır ve büyüktür. Bu gibi davranışlar, eksik ve yanlış tedbirler; bu çeşit iktisadi krizlerin düzelememesine ve büyümesine ve hatta doğmasına bile se-

bep olur. Örneğin hükümetlerin bütün piyasasını politik düşüncelerle dünya fiatlarına uymayan yüksek bir seviyede açması, tüccar teşekküllerinin, bankaların ve bizzat tüccarın buna uyması; sonunda bütün ihracat ve satışının tıkanmasına bankaların bu alandaki finansmanlarının likide edilememesine, donmasına sebep olarak önemli bir mesleki ve özel risk yaratabilir.

Hükümetlerin, çeşitli meslek zümrelerinden gelen menfaat tazyiklerini, gayri siyasi bir anlayış ve davranışla memleket ekonomisinin gerçek yararına göre ayarlaması, ihracatçı teşekkül ve tacirlerin ve bankaların bu gibi olayları tetkik ve gereğine göre davranmaları icap ettiğini, bu münasebetle belirtmek isteriz.

İktisadi hayat ve faaliyetten, piyasa ve konjonktürden doğan ve banka plâsmanlarının toplu veya kısmi olarak donmasına sebep ve âmil olan işletme dışı tabii ve iktisadi faktörlerden neşet eyleyen genel ve özel banka riskleri; bankalarda sermaye devrinin arızaya uğraması, işlekliliğini kaybetmesi ve başgösteren ödeme güçlükleri neticesi, genel likidite riskine de dönmektedir.

Söz konusu genel likidite riski; olağanüstü siyasi ve iktisadi olaylar dolayısıyla doğrudan doğruya banka mevduatının çekilmesinden ve bu çekilişin hızlanma ve artmasından da doğar.

Yukarıda açıklanan çeşitli işletme dışı âmillerin dışında bankalar, ikraz güçlerine göre yanlış ve fazla plâsman yapmaları veya özkaynakları üstünde iştiraklere girişmeleri yüzünden döner kaynaklarının, plâsman ve aktiflerinin donması sonucu olarak da ödeme güçlüklerine uğrayarak genel likidite riskine düşerler.

Sözün kısası bankaların toplu veya kısmi olarak genel plâsman ve likidite risk ve bunalımına düşmeleri bu teşekkülleri kötü akibetlere sürükleyebilen tehlikeli olaylardır.

Bankaların teknik sebeplerle ve sevk ve idare hataları yüzünden dıçar oldukları işletme içi âmillerden doğan özel ve genel riskler; bankacılıkta nadir olan ve nadir olması gereken bir olaydır. Normal bir ekonomi düzeni içinde bir bankanın böyle bir riske dıçar olması yöneticileri için ağır bir kusur ve idaresizlik teşkil eder.

Bu konuda bir fikir vermek üzere, orta cesametteki bir bankanın fazla kâr edebilmek düşüncesiyle döner kaynaklarına göre nisbetsiz derecede bir iştirak yapması, plâsman ve kredilerde de randımanlı çalışmağı öngörerek riskli çalışması veya risk temerküzüne gitmesi bu ve diğer sebeplerle bir kaç müşteride de kredi ve plâsman donması

sonucu olarak genel likiditesinin bozulması, ödeme güçlüklerine uğraması üzerine bu halin mudi kitlesinde, psikolojik sebepler de âmil olarak yaptığı ters etkinin tazyikiyle tevdiat çekilme ve artmasının başgöstermesi ve bankanın dıŒar olduğu ödeme zorluğu içinde bir genel likidite bunalımına düşmesi ve akibeti; işletme içi âmillerden, kötü sevk ve idareden doğan genel bir banka riskine tipik bir örnek olarak gösterilebilir.

Özel ve mesleki riskler de bankaları cesametlerine göre oldukça geniş bir şekilde sarsan olaylardır. Küçük bankalarda etkisi ve derecesi daha geniştir. Bir özel ve mesleki risk adeta bir genel risk gibi etkiler. Veya çarçabuk bir genel dönebilir ve böylece bankaları kötü akibetlere sürükler. Hatta büyük miktardaki ferdî riskler dahi, küçük bankalar için şümüllü ve tehlikeli risk olaylarıdır.

Yukarıki satırlarda mesleki ve genel risklerin kaynaklarını anlatmaya, belirtmeğe çalıştık. Ve genellikle bu risklere âmil olan muhatara, iktisadî hayat ve faaliyetin mahiyetinden çıkmaktadır. Bununla beraber bu incelemelerde görülüyor ki, iktisadî ve siyasi olayların bankalar ve faaliyetleri üzerinde etkisi mevcut olduğu gibi, bankaların kredi siyaset ve tatbikatlarının, siyaset ve iktisadî politikanın da, iktisadî hayat ve faaliyet üzerine mukabil etkisi bulunmaktadır. Bu itibarla bankaların, bu çeşit risklerden korunmak üzere, memleketin siyasi, iktisadî ve ticarî şartlarını, oluş ve gidişini, piyasa ve konjonktür vaziyetini, Merkez Bankası ve Banka Kredileri Tanzim Komitesi tutum ve kararlarını, borsaları ve hatta Devlet Maliyesini gözönünde bulundurmak suretiyle iktisadî ve malî araştırmalara, müşteri ve piyasa istihbarat ve tetkiklerine önem vermeleri ve yapacakları inceleme ve değerlendirilmeleri sonucuna göre, kredi siyaset ve uygulamalarına, bu kaynaklardan doğabilecek her türlü riskleri önleyici ve azaltıcı tedbirleri kapsayan salim bir istikamet ve düzen vermeye çalışmaları esastır.

Büyük bankalar bünyelerinde bu gibi teşkilâtı kurabildikleri halde, küçük bankalar böyle bir teşkilât kurabilmek gücünden yoksun olduklarından iktisadî durum ve olayları ve konjonktürü ancak bazı ampirik usuller ve şahsî sezislerle izlemekte ve çok defa olaylar ortaya çıktıktan sonra teşhis edebilmektedirler. Tabii bu yetersiz yöntemle gereken bilgi ve doneleri vaktinde elde edemediklerinden bu alanda güçsüz kalmakta ve bu hâl aleyhlerine sonuçlanmaktadır.

BAŞAK SİGORTA A. Ş.

Sermayesi : 3.000.000 TL.

Acente Sayısı : 750

YANGIN

NAKLİYAT

KAZA

HAYAT

VE

DOLU

HAYVAN HAYAT

HAYVAN BESI

TARLADA HUBUBAT,

TÜTÜN, PAMUK YANGINI

SİGORTALARINDA

YURDUN HER YERİNDE HİZMETTEDİR.

ADRES : İstiklâl Cad. 324 Beyoğlu - İSTANBUL

TELGRAF : BAŞSİGORTA

TELEFON : 49 31 10 — 49 31 11 — 49 31 12.

TİCARİ İŞLERDE FAİZ VE TEMERRÜT FAİZİ

Dündar ÖZBİL
(Avukat)

A) FAİZİN TARİFİ

Paranın miktarına ve süresine göre, mahrumiyet sebebiyle, borçlunun alacaklıya ödediği karşılığı «faiz» olarak tarif edebiliriz.

Borçlunun faiz vermesine müncer olan paranın aslına «anapara» demektediriz. Hukukumuzda anapara yerine, resülmal, kapital ve sermaye kelimeleri kullanılmaktadır. Biz bunların yerine «anapara» kelimesini tercih etmiş ve bileşik yazmış bulunmaktayız.

Faiz, kira akdinde ödenen kiraya, zarar verici eylemde ödenen tazminata benzer. Buna mukabil, bunlardan ayrılan tarafları da vardır.

B) FAİZİN MAHİYETİ

Faiz, anapara olmadan doğmaz. Bunun neticesi olarak, anapara temlik edilince, faizi de temlik edilmiş sayılır. (BK: 168). Keza, anapara borcu; «Ödeme, zamanaşımı veya sair suretle» düştüğü takdirde, faiz borcu da kendiliğinden ortadan kalkar. (BK: 113, 131). Bundan başka, anaparanın tahsil edildiğini belirten bir «makbuz», faizin de tahsil edilmiş olduğunu gösterir (BK: 88). Ancak, bu kanunî karinenin aksi isbat edilerek, faiz alacağının bâki kaldığı iddiası, dinlenemez. Anapara, masraflar ve sigorta bedelleri tam olarak ipotek teminatına dahil olduğu halde faiz, kısmen teminata dahil olur (BK: 790). Kefil de faizin tamamından mes'ul bulunmamaktadır (BK: 490/3).

Diğer taraftan, faiz borcu, fer'i bir hak olmakla beraber, müstakil bir borç halini alır; anaparadan ayrı olarak talep ve dâva edilebildiği gibi bir başkasına da devir ve temlik edilebilir. Bunun neticesi olarak, faiz borcu, anaparadan ayrı olarak zamanaşımına tâbidir. Anapara hakkında zamanaşımı süresi daha az olmadığı ve bu suretle zamanaşımına uğramadığı takdirde, anapara faizleri «beş yıllık» (BK: 126, TK: 99), temerrüt faizleri de aynı kayıtlı «on yıllık» zamanaşımına tâbidirler (BK: 131, 125).

C) FAİZİN TANZİMİ

Eski asırlardan beri iktisat, hukuk, din ve ahlâk yönlerinden ele alınmış bulunan faiz meselesi, günümüzde de önemini muhafaza etmektedir. Günümüzde faizi tanzim eden belli başlı hükümler şunlardır:

1°, 22 Mart 1303 tarihli Mürabaha Nizamnamesi,

2°, 8.5.1926 tarihli 818 sayılı Borçlar Kanununun 72, 103, 104, 307, 308 inci maddeleri,

- 3°, 8.6.1933 tarihli 2279 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Kanunu,
4°, 29.6.1956 tarihli 6762 sayılı Ticaret Kanununun 8, 9, 10, 22, 24, 93,
94, 1461 inci maddeleri,
5°, 29.6.1956 tarihli 6763 sayılı Ticaret Kanununun Tatbikine dair Ka-
nunun 9 uncu maddesi,
6°, 2.7.1958 tarihli 7129 sayılı Bankalar Kanununun 40 inci maddesi.

D) FAİZ TERİMLERİ

Kanunlarımızda terim birliği yoktur. Ticaret Kanununun yürürlü-
ge girmesinden sonra «ticarî faiz ve adi faiz tefriki», kısmen açıklığa ka-
vuşmuştur.

Ticarî sayılmıyan işler sebebiyle ödenen faize, «adi faiz»; ticarî iş-
ler sebebiyle ödenen faize, «ticarî faiz»; anapara borcunu ödemekten
temerrüt sebebiyle ödenen faize, (gecikme faizi, eyyamı müteahhire fa-
izi ve geçmiş günler faizi terimlerini de kapsamak üzere) «temerrüt
faizi» denilmektedir.

Taraflar faizin miktarını sözleşme ile tayin etmişlerse, buna «akdi
faiz», denilir. Miktar, sözleşme ile belli olmayıp kanundaki nisbet uy-
gulanacaksa, buna da «kanunî faiz» diyebiliriz (TK: 9, matlabı, 1461).

E) TİCARİ FAİZ

I — Anlamı : Ticarî faiz terimini, Ticaret Kanunumuzun kabul et-
tiği «ticarî işlerde faiz» terimi yerine benimsemek mümkündür.

Ticarî faiz, ödünç paranın gelir mahiyetindeki faizini ifade etmek-
tedir. Ticarî faiz, «temerrüt faizinden» ayrılmaktadır. Temerrüt faizi,
anaparanın muacceliyeti sebebiyle ödenen bir faizdir. Meselâ, ödünç pa-
ra mukabili, borçlunun alacaklısına vermeyi kabul ettiği faiz mahiyeti
itibarıyla ticarî faiz olabilir. Fakat, ödünç paranın iadesi gerektiği an-
dan itibaren borçlunun alacaklıya ödeyeceği faiz temerrüt faizidir. Şu
halde ticarî faiz, temerrüt anından sonra «temerrüt faizi» haline inkılâp
eder.

Ticaret Kanununun 1461 inci maddesi, kanunlarımızda yer alan
«kanunî ve nizamî faiz» sözlerinin mânasını açıklamıştır. Bu hükme gö-
re, Ticaret Kanununda ve diğer ticarî hükümlerde geçen «kanunî faiz»
veya «nizamî faiz» tâbirleri, temerrüt durumu mevcut olduğu takdirde 9
uncu maddenin ikinci fıkrasında, diğer hallerde ise birinci fıkrada tan-
zım olunan faiz mânasına gelmektedir. Bu anlama göre kanunî faiz, «ti-
carî faiz» ile «ticarî temerrüt faizi» olarak ikiye ayrılmaktadır.

II — Ticarî faizin mahiyeti: Ticarî faizin, ticarî işlerden doğmuş ol-
ması lâzımdır. Ticaret Kanununun 3. cü maddesinde «ticarî iş» tarif edil-
miştir. Bu maddeden hareket ederek, «Bir ticarethane veya fabrika ya-
hut ticarî şekilde işletilen bir müesseseyi ilgilendiren muamele, fiil ve iş-

lerden doğan faize, «ticari faiz» diyebiliriz. Ticarethane veya fabrika yahut ticari şekilde işletilen diğer müesseseleri kısacası ticari işletmeyi kısmen dahi olsa kendi adına işleten kimseye de «tacir» denmektedir (TK: 14).

Tacirin durumu, ticari işler yönünden faiz meselesine müessir bulunmakta, tacirin borçlarının adı veya ticari oluşuna göre, faiz de adı veya ticari mahiyet iktisap etmektedir. Genellikle bir tacirin borçlarının ticari olması asıldır. Fakat, tacir hakiki bir şahıs olup da, muameleyi yaptığı anda, bunun ticari işletmesiyle ilgisi olmadığını, diğer tarafa açıkça bildirdiği veya muamele, fiil veya işin ticari sayılmasına halin icabı müsait bulunmadığı takdirde, bu muamele, fiil ve işlerden doğan faiz, adi faizdir. (TK: 21/1).

Taraflardan biri için ticari iş mahiyetinde olan mukavelelerden doğan faizin, ticari faiz sayılması icap eder (TK: 21/2). Ticari faize konu muamelelerin başlıcaları şunlardır :

1 — Masraf faizi: Tacir olan veya olmayan bir kimseye ticari işletmesiyle ilgili bir iş veya hizmet görmüş olan tacir avansları veya yaptığı masrafları için ticari faize hak kazanır. (TK: 22)

2 — Mevduat faizi: Bankaların mudilere ödedikleri faizdir.

3 — Ödünç para faizi: Ticari işlerle ilgili olarak ödünç para mukabili verilen ve alınan faize ödünç para faizi denir.

4 — Şirket sermaye faizi: Kanunda aksine hüküm olmadıkça, ortakların koydukları sermayeler için şirket mukavelesiyle kabul olunan faizdir. (TK: 144, 170, 251, 252, 471, 473)

5 — Şirket tahvil faizi: anonim şirketlerin ödünç para bulmak için itibari kıymetleri eşit ve ibareleri aynı olmak üzere çıkardıkları «tahvil» denilen senet karşılığı ödenen faizdir. (TK: 425, B: 5) (TK: 427). Ancak bu faizin vadelerinin uzatılması, miktarının indirilmesi veya ödeme şartlarının değiştirilmesi, «tahvil sahipleri umumî heyet» inde üçte iki reyde sahip hissedarların kabulüyle mümkün bulunmaktadır. (TK: 430, B: 2, 431)

Adi karz akdinde, faiz, şart kılınmamış ise, faiz lâzım gelmez. Buna mukabil ticaret muamelelerinde, şart edilmemiş olsa dahi faiz verilme lâzımdır (BK: 307). Öte yandan adi karz akdinde faiz şartı olmasa bile temerrüt halinde % - 5 temerrüt faizi ödenir. (BK: 103)

III — Ticari faizin miktarı: Ticari faizin miktarı, kanunî yasakları aşmamak üzere sözleşme ile belli edilebileceği gibi sözleşmede açık bir hüküm yoksa kanuna göre tayin edilir.

Ticaret Kanununun 8 inci maddesinde; «ticari işlerde faiz miktarı

serbestçe tayin olunabilir Ödünç para verme işleri, bankalar, tasarruf sandıkları ve tarım kredi kooperatifleri hakkındaki hususî hükümler mahfuzdur.» denilmektedir. Bu hükmün ışığı altında faiz miktarının sözleşme ile tayin edilmiş olup olmamasına göre, ticari faiz, akdi ve kanunî faiz olarak ikiye ayrılmaktadır.

1 — **Kanunî faiz miktarı:** Sözleşme ile faiz miktarı belli edilmemişse, kanunda yazılı faiz miktarları ve hükümleri uygulanır. Ancak, kanunda yazılı faiz miktarları da 9 uncu maddenin mahfuz tuttuğu hükümler yönünden ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan birincisi Ödünç Para verme işleri Kanunu yönünden kanunî faiz, diğeri de Umumî hükümler yönündedir. kanunî faiz'dir.

a) **Hususî hükümler yönünden kanunî faiz:** Hususî hükümlerin en önemlisi, 2279 sayılı Ödünç Para Verme İşleri Kanununda yer almıştır. Bu kanunun birinci maddesinde; faizden para kazanmak için ödünç para verme işleriyle meşgul olan hakikî veya hükmi şahısların hükümetten izin alacakları, 1960 yılında tadil edilen 9 uncu maddesinde; ödünç para verme işlerinde ve mevduat kabulünde alınacak ve verilecek faiz nisbetleriyle temin edilecek sair menfaatlerin ve tahsil edilecek sair masrafların mahiyet ve azamî hâdlerini tayine bunların meriyet zamanlarını tesbite Bakanlar Kurulunun yetkili olduğu, Banka Kredilerini Tanzim Komitesinin de Bakanlar Kuruluna Maliye Bakanlığı yoluyla tekliflerde bulunmakla mükellef kılındığı belirtilmiş bulunmaktadır. Bu kanunun sözü edilen hükmü muvacehesinde, Bakanlar Kurulu da, Banka Kredileri Tanzim Komitesinin verdiği teklif mahiyetindeki kararı, yalnız «tasdik etmek» suretiyle faiz miktarlarını tesbit etmektedir.

Bakanlar Kurulunun 5/184 sayılı ve 30. 7. 1960 tarihli kararıyla tasdik edilen Banka Kredilerini Tanzim Komitesinin 90 Sayılı, 9.7.1960 tarihli kararında (*) ödünç para verme işlerinde alınacak faiz nisbeti % - 12 olarak tesbit edilmişti. Bundan evvel, 2279 sayılı Kanunun eski metnine göre teminata bağlanmayan açık kredilerde % - 9, teminatlı kredilerde % - 7 nisbetinde faiz alınmasına müsaade ediliyordu. Bu yeni faiz nisbetini tayin eden Bakanlar Kurulu Kararı, 18 sayılı kanunun 36 sayılı kanunla değişik geçici 3. üncü maddesine göre, 1.9.1960 tarihinde yürürlüğe girmişti. Ancak bu karar, 1.7.1961 tarihine kadar yürürlükte kalmıştır.

Bakanlar Kurulunun 5/1225 sayılı ve 18.5.1961 tarihli kararıyla tasdik edilen Banka Kredilerini Tanzim Komitesi'nin 103 sayılı ve 10.5.1961

(*) Resmî Gazete 10566-1/8/1960 nüshasında,

tarihli (*) kararında; ödünç para verme işlerinde alınacak faiz haddi, % - 10,5 nisbetine indirilmiş ve mevduat faizleri de yeniden ayarlanmış tır. Bu karara göre zirai kredilere, ihracat finansmanlarına, küçük sanat erbabı, esnaf ve esnaf teşekkülleriyle ilgili kredilerde ucuzluk sağlamak üzere Türkiye Halk Bankası ve Halk Sandıkları tarafından küçük sanat erbabına, esnaf ve esnaf teşekküllerine açılacak kredilere, tatbik edilecek azami faiz nisbeti % - 9 olarak belli edilmiştir. Hâlen bu karar yürürlükte bulunmaktadır.

b) Umumi hükümler yönünden kanunî faiz : Ticaret Kanununun 9 uncu maddesinde; ticarî işlerde faiz miktarı hakkında Borçlar Kanununun 72 nci maddesinin cari olduğu belirtilmiştir. Şu kadar ki faizin işlemeye başladığı tarihte ödeme yerinde benzer muameleler için daha yüksek faiz ödenmekte ise, bu faiz miktarı esas tutulacaktır.

Borçlar Kanununun 72 nci maddesindeki faiz miktarı % - 5 dir. Bundan fazla miktar faizin tatbiki için ödeme yerinde benzer muameleler için daha yüksek faiz miktarının olup olmadığı araştırılacaktır.

2 — Akdi faiz miktarı: Ticaret Kanununun 8 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında mahfuz tutulduğu belirtilen «hususî hükümler» ile ilgili olmayan işlerde ticarî faiz nisbeti serbestçe tayin olunabilir. (TK: 8)

a) Hususî hükümler yönünden akdi faiz : Bankalar Kanununun 40 ıncı maddesine göre, «Bankalar her ne suretle olursa olsun, kendilerine kredi açtıkları hakiki ve hükmi şahıslardan, kanunen tesbit edilen had ve nisbetler fevkinde faiz tahsil edemezler veya fiilen bu nisbetler fevkinde faiz tahsiline müncer muamelelerde bulunarak menfaat temin edemezler». Ödünç para işlerinde alınacak ve verilecek faiz haddi ise % - 10,5 olarak tesbit edilmiş olduğundan bu nisbetin üstünde faiz tesbit edilmesi mümkün değildir.

Bu hükümlerin tayin ettiği en yüksek faiz hadlerini aşan mukaveleler, en yüksek had üzerinden yapılmış sayılır ve bu hadden fazla olan edalar, hata ile yapılmış olmasa dahi geri alınır. Bu hallerde Borçlar Kanununun 20 nci maddesinin 2 nci fıkrasının son cümlesi tatbik edilmez. (TK: 1466).

b) Umumi hükümler yönünden akdi faiz: Hususî hükümlere ilişik olmayan işlerde, faiz miktarı serbestçe tayin edilir.

Ticaret Kanununun 1 inci maddesinin 2 nci fıkrasına göre, ticarî işlerde ticaret kanunu öncelikle tatbik olunur. Bunda hüküm bulunmazsa, ticarî örf ve âdet, bu dahi yoksa Ticaret Kanununun ayrılmaz bir cüz'ü olan Medenî Kanun ve dolayısıyla onun mütemmimi Borçlar Kanunu tatbik edilecektir. (TK: 1, 3, 21, 24). Bu maddeler açısından Ti-

(*) Resmî Gazete 10812-23/5/1965 nüshasında.

caret Kanununun 8,9 uncu maddelerinde sarahat olmayan hallerde Borçlar Kanununun faiz hükümleri uygulanacaktır.

3 — Mürekkep faiz : Faizin anaparaya zammedilerek tekrar faiz yürütülmesine mürekkep faiz veya bileşik faiz denilmektedir.

Mürekkep faiz, senevi olarak alınması gerekli muayyen faiz miktarını artıran ağırlaştırıcı bir şart mahiyetindedir.

a) Ticarî işlerde : «Üç aydan aşağı olmamak üzere, faizin anaparaya eklenerek tekrar faiz yürütülmesi şartı, yalnız cari hesaplarla, borçlu bakımından ticarî karz akitlerinde muteber bulunmaktadır. (TK: 8/2). Buna eş bir hüküm de TK. unun 94 üncü maddesinde yer almıştır. Buna göre taraflar «üç aydan aşağı olmamak üzere diledikleri zaman faizlerin anaparaya eklenmesini» kararlaştırabileceklerdir. Ancak her iki madde metninde, ödünç para verme işleri hakkındaki hususî hükümler, mahfuz tutulmuş bulunmaktadır. Bundan dolayı ödünç Para Verme Kanununun % - 10,5 olarak tayin ettiği faiz haddinin, mürekkep faiz şartıyla arttırılmasının mümkün olamayacağı düşünülebilir. Acaba, ödünç para kanununun bu hükmü, hususî bir hüküm olup mürekkep faize cevap veren ticaret Kanununun 8/2 inci maddesiyle çelişme halinde midir? Kanaatimizce, % - 10,5 olarak faiz nisbetini tayin eden bu hükmün mürekkep faize şümulü olmaması icap eder.

b) Adî işlerde : Adî işlerde, mürabaha nizamnamesinin 5 inci maddesine göre, üç sene anaparaya mahsuben para verilmemiş ve üç sene işlemiş bulunan faizin anaparaya ilâvesine dair mukavelenin bulunması halinde, yalnız üç sene için mürekkep faize cevaz verilmektedir. Halbuki Borçlar Kanununun 308 inci maddesine göre, adi karz akitlerinde «faizin anaparaya zammedilerek tekrar faiz yürütülmesi mukavele edilmiş olsa bile batıl» bulunmaktadır. Bu hallerde Mürabaha Nizamnamesinin 5 inci maddesinin hükmü tatbik edilmeyecektir.

4 — Faizin anaparayı aşması : Mürabaha Nizamnamesinin 4 üncü maddesiyle; «ikrazat faizinin kaç sene geçerse geçsin nihayet anapara miktarını tecavüz etmeyeceği» kabul edilmiş ve anaparayı hükmetmekten bilcümle hükkâm menedilmiş idi. Fakat Ticaret Kanununun 1473 üncü maddesi gereğince, mezkûr hükmün ticarî işlere ait hükümleri yürürlükten kaldırıldığından, ticarî faizlerin anaparayı aşması mümkün bulunmaktadır.

5 — Faiz Başlangıcı: Ticaret Kanununun 10 maddesinde «aksine mukavele yoksa, ticarî bir borcun faizi vadenin bitiminden ve belli bir vade yoksa ihtar gününden itibaren işlemeye» başladığı yazılıdır. Ticarî temerrüt faiziyle ilgili olan bu hükmün ticarî faizle ilişkisi görülmemektedir.

Cari hesapta «bakiyenin tesbit edildiği günden itibaren faiz işler». (TK: 93. BK: 308/2). Tacir yaptığı masraflar ve avanslar için ödeme tarihinden itibaren faize hak kazanır (TK: 22) Diğer hallerde Ticarî faizin ödenmesinden temerrüt halinde; bu faiz, icraya ve mahkemeye müracaat gününden itibaren hesap edilir Aksine olarak mukaveleye konan her şart, cezaî şart hükümlerine tevfiakan, hâkimin tenkisine tâbi değildir. (BK: 104 TK: 24)

F) TİCARİ TEMERRÜT FAİZİ

I — Ticarî temerrüt faizinin mahiyeti: Anapara borcunun muacceliyeti halinde, borçlu tarafından ödenecek faize, «temerrüt faizi» denilmektedir.

Ticarî faiz, anaparanın muacceliyetinden sonra, temerrüt faizi halini alır (TK: 1461).

Borçlar Kanununun 103 üncü maddesinde; bir miktar paranın tediyesinden temerrüt eden borçlunun, geçmiş günler için faiz tediyesine mecbur olduğu, açıklanmıştır. Temerrüt faizi, aksine mukavele yoksa vadenin bitiminden, vade yoksa ihtar gününden itibaren işlemeye başlar (TK: 10). Temerrüt esasları Borçlar Kanununa göre belli bulunduğundan 10 uncu maddedeki hüküm fuzulî mahiyette kalmaktadır. (*)

Adi işlerde temerrüt faizi başlangıcı, Borçlar Kanununa tâbidir. Temerrüt faizi için adi senetlerde vâde olduğu ve alacaklı da vadeden itibaren faiz talep ettiği takdirde; «vade tarihinden itibaren» alacaklı faiz talep edip vadeden itibaren istememiş olduğu takdirde de, «takip tarihinden itibaren» faiz hesap edilir. (Yargıtay İ.B.K. 11 - 12 - 1957, 17/29) (BK: 103)

II — Ticarî temerrüt faizinin miktarı

1) Kanuni temerrüt faizi : Ticarî işlerde temerrüt faizi yıllık yüzde ondur. (TK: 9/2). Ancak ödeme yerinde banka iskontosu % - 10 dan ziyade olduğu takdirde temerrüt faizi iskonto miktarına göre de istenebilir (**) (TK: 1461/2). Banka iskonto faizi hâlen ödünç para kanununa göre % - 10,5'dur.

Adi işlerde temerrüt faizi mukavele ile daha az bir faiz tayin edilmiş olsa bile senevi yüzde 5 dir. (BK: 103)

2) Akdi temerrüt faizi: TK. unun 9 uncu maddesindeki, % - 10 dan fazla temerrüt faizi ödenmesini derpiş eden mukaveleler, 8 inci madde hükümlerine tâbi tutulmuştur. (TK: 1461/2). Bu hükme göre ticarî temerrüt faizi, ödünç para verme işleri kanunundaki hususî hükümlere

(*) Dr. Akal Öcal, Gecikme Faizi Sahife: 111.

(**) Yargıtay Ticaret Dairesi, 7.10.1965 Tarihli 63/4923 sayılı kararında sözleşme aramıştır.

aykırı düşmemek üzere serbestçe tayin ve tesbit edilebilecektir. Keza ticarî temerrüt faizi olarak, cari hesaplarla, borçlu bakımından ticarî iş mahiyetini haiz olan karz akitlerinde, mürekkep faizin tatbiki müm-kündür. (TK: 94, 8) (*)

Adi işlerle, temerrüt faizi, anlaşma konusu olabilir. Ancak, akitte doğrudan doğruya veya takside raptedilmiş komisyon şeklinde (**) yüz-de beşten ziyade bir faiz şart edilmiş ise, bu faiz, temerrüt eden borç-ludan istenebilir. (BK: 103) Temerrüt faizi alacağına da faiz yürütüle-mez. (BK: 104/3)

Ticarî temerrüt faizi anaparayı aşabilecektir. (TK: 1473). Halbuki, Adî işlerde Mürabaha Nizamanamesi hükümlerine göre faiz anaparayı aşmamaktadır.

(*) Yargıtay Ticaret Dairesi 15.10.1965 tarihli 1964/3299 Sayılı kararında, iskonto faizlerine ayrıca faiz tahakkuk ettirilmesini kabul etmiştir.

(**) Mevaz İsviçre Medenî Kanununun 104 üncü maddesindeki «provision de Banque périodique» karşılığına uygun olarak «muayyen devrelerde alınan banka komisyonu» anlamındadır.

1868

ASIRLIK TECRÜBE
ARADIĞINIZ EMNİYET
BOL İKRAMİYE
SOSYAL HİZMET

EMNİYET
SANDIĞI

(Basım: 25040)

**MÜŞTEREK PAZAR MEMLEKETLERİNDE
SINAİ YATIRIMLARIN FİNANSMANI
«Delacour Raporu» (*)**

Çeviren: Alp GÜRUS

Bilindiği gibi, bugün Fransız ekonomisinin karşılaştığı ve en kısa zamanda çözümlenmesi gereken başlıca problemlerden biri, sanayide yatırımların artmasıdır. Bu, memleketin kalkınmasının temel şartını ve milletler arası rekabetin önlenmesinin lüzumlu şartlarından birini teşkil eder. V. Plân bu iki nokta üzerinde ısrarla durmuştur.

Fakat işin güç tarafı derhal ortaya çıkmaktadır: bu yatırımlar nasıl finanse edilecektir?

Sanayiciler, uzun zamandan beri, kârlarının son derece azalmış olduğunu ve oto finansmanın kendileri için, meselâ 10 yıl evveline nazaran çok daha güçleştiğini ileri sürmüşlerdir. Öte yandan, çok sayıda Fransız firmasının mali bünyesinin de tatminkâr olmadığına ve özellikle borçlanma nisbetinin bazı branşlarda son haddine varmış bulunduğu dikkati çekmişlerdir.

Bu problemler ve diğerleri V. plânın Genel Ekonomi ve Finansman Komisyonu tarafından uzun uzadıya incelenmiştir.

Bu komisyon tarafından kullanılmış olan başlıca etüdler arasında, Maliye Müfettişi M. Delacour'un «Müşterek Pazar Memleketlerinde Sinaî Yatırımların Finansmanının Bazı Yönleri» hakkındaki raporu bilhassa kayda değer. Bu raporun uyandırdığı büyük ilgi dolayısıyla burada tahliline girişmeye çalışacağız. Bahis konusu ilgi, esas itibarile raporun ortaya koyduğu ve birçok tartışmalara yol açan genel fikirden ziyade burada yapılan sentez ve toplanan açık bilgilerden ileri gelmiştir. Raporda belirtilen genel fikre göre ise, Fransız firmalarının borçlanma durumu ağırdır. Zira bunların iç finansman imkânları bugün için sınırlıdır. Bu borçlanma büyük ölçüde sermaye piyasasına, özellikle obligasyon ihracına dayanmaktadır.

Aşağıdaki yorumlarımız. M. Delacour tarafından incelenmiş olan

(*) La Revue Banque'ın Nisan 1966 sayısından çevrilmiştir.

şu üç konu etrafında toplanmaktadır; işletmelerin mali bünyesi, oto finansman imkânları ve dış kaynaklara müracaatları.

İşletmelerin Mali Bünyesi :

Değişik memleketlerde bulunan çok sayıda işletmelerin mali bünyesinin mukayesesi güç bir iştir ve bu konuda kesin bir şekilde hareket edilemez. Zira vergilendirme, muhasebe metodları bir memlekettten diğerine çok değişir ve bunlar, bilânçolarda stok, amortisman, ihtiyat gibi kalemlerin miktarını ve aktif kıymetlerin değişmesini doğrudan doğruya etkiler.

Bununla beraber, global tahminlerin yapılması mümkündür, hat ta büyüklük dereceleri nazarı itibara alınarak, sektörler itibarile yapılacak daha hassas bir analiz bizi mukayeseli sonuçlara götürebilir.

M. Delacour tarafından kullanılan kaynaklar şunlardır: Fransa için, Crédit Lyonnais'nin 103 büyük şirkete ait bir etüdü ve S.E.D.E.S'in Bilânçolar Merkezi (Centrale de Bilans de la S.E.D.E.S.) tarafından 219 büyük şirket için tanzim edilen bir etüd, Almanya için İstatistik Federal Bürosu (Office Fédéral de Statistiques) tarafından düzenlenen 2000 şirkete ait global istatistikler; İtalya için, Mediobanca'nın 131 büyük firma ile ilgili çalışmaları (İ.R.T. grubuna mensup üç büyük bankanın orta vâdeli kredi alanında ihtisaslaşmış filiali); İngiltere için, Crédit Lyonnais'nin 76 şirket üzerinde yapılan etüdüleri ve son olarak, Birleşik Devletler için, Amerikan Hazinesi tarafından tanzim edilen ve 32.000 adet şirket ile ilgili istatistiklerdir.

Aşağıdaki tablo bu beş memleketteki işletmelerin mali bünyesi hakkında ilgi çekici bazı rasyoları göstermektedir (Genellikle 1963 yılına ait).

	Sabit Kıymetlerin Finansmanında		Net İşletme Sermaye. si/Stoklar	Nakit+Nak. de çevrilebilen kıymetler/Kısa vâdeli borçlar	Orta ve Uzun Vâdeli Borçlar	
	Öz Sermaye. nin payı	Devamlı Sermaye. nin payı (*)			Cash-Flow (**)	Öz Sermaye
Fransa (Crédit Lyonnais'in eşantyonu)						
— Demir-Çelik Sanayii dahil	0.82	1.30	0.59	0.70	4.67	0.59
— Demir-Çelik Sanayi hariç	0.94	1.32	0.51	0.66	3.25	0.40
Almanya	0.90	1.27	0.72	0.82	2.44	0.41
İtalya	0.67	1.07	0.25	0.64	4.31	0.59
İngiltere	1.26	1.49	1.04	1.05	?	0.18
Birleşik Amerika	1.18	1.46	1.24	1.31	1.5	0.24

(* Devamlı sermaye (öz sermaye + uzun vâdeli borçlar) dan teşekkül eder.

(**) Vergiden sonraki kâr.

Yukarıdaki rasyolar içinde belki de en ilgi çekeni orta ve uzun vâdeli borçlarla cash-flow arasındaki münasebettir. Gerçekten bu borçlar vâdelerinde cash-flow ile ödenecektir ve alınmış maksadı da bir bakıma ilerde yapılacak oto finansmanın öne alınmasının teminidir. Eğer bu münasebet yüksek ise işletme artık daha fazla borca katlanamıyacağı bir limite yaklaşmış veya buna varmıştır. Gelişme imkânları daralmış bulunmaktadır ve hatta varlığı bile riske maruz kalmış olabilir.

Yukardaki tabloya göre, Fransız firmaları gıpta edilir bir durumda değillerdir; gerçekten, karakteristiği ve son yıllardaki konjonktürü itibarile ağır bir borç yükü altında bulunan demir-çelik sanayii hariç tutulsa bile, Fransız sanayiinin rasyosu Alman sanayiinkinden daha yüksek çıkmaktadır. Buna karşılık, İtalyan sanayii, Fransız sanayiinden daha borçlu durumdadır. Bu borç yükü öz sermayeye nazaran da daha fazladır.

Amerikan firmaları ve aynı zamanda İngiliz firmaları bu bakımdan çok iyi durumdadır; bunların cash-flow'a nazaran borçlanma nisbetleri; Fransız firmalarının yarısı (Demir Çelik Sanayii hariç), İtalyan firmalarının ise üçte biri kadardır.

Şirketlerin likidite ve trezoröri durumları hakkında da aynı mütalâaları yürütmek mümkündür; Amerika Birleşik Devletlerinde ve İngiltere'de (biraz daha az) net işletme sermayesi stoklardan daha fazladır, dolayısıyla, kısa vâdeli borçlar da doğrudan doğruya nakid ve nakde çevrilebilen kıymetler tarafından karşılanmaktadır. Bu iki noktada, Fransız işletmeleri Almanlardan geride, fakat İtalyanlardan ilerdedir.

Öz sermaye karşılaştırmasında, Fransız işletmelerinin yeri biraz daha iyicedir. Nitekim hesaplanan nisbet öz sermayelerin sabit kıymetlere oldukça yakın olduğunu göstermektedir. Fakat Amerikan ve İngiliz teşebbüsleri bu bakımdan da çok elverişli durumda bulunmaktadır.

Bundan çıkarılacak sonuç, eşas itibarile Fransız işletmelerinde borçlanma nisbetinin yüksekliği ve likidite kifayetsizliğinin varlığıdır.

İşletmelerin mali bünyelerinin incelenmesinde göze çarpan diğer bir husus da, Anglo-Saxon memleketlerinde büyük bir istikrara karşılık, Müşterek Pazar memleketlerinde, az veya çok, belirli bir bozulmanın mevcut oluşudur.

Gerçekten, İngiliz ve Amerikan işletmelerinde 1959 ilâ 1962 senelelerinde belli başlı bilânço kalemlerinin nisbi önemi pek az değişmiştir. Özellikle borçlanma nisbeti değişmemiş veya pek az farketmiştir.

Birleşik Devletlerde, orta ve uzun vâdeli borçlar bu iki tarih arasında % 14.2 artmış, İngiltere'de de aynı borçlar 1959 da % 10.9 iken 1962 de % 11.8 e yükselmiştir.

Buna karşılık, Almanya, Fransa ve İtalya'da oto finansman kapasitesi, vâdeli borçlanmadan daha yavaş gelişmiştir. 1959 ilâ 1962 seneleri içinde vâdeli borçlanma cash-flow nisbetlerinde görülen artış da bu durumu açıkça ortaya koymaktadır.

Almanya'da, bu nisbet 2.17 den 2.63 e yükselmiş; Fransa'da (Demir Çelik hariç), 1.72 den (1960 da) 2.18 e, İtalya'da 1961 de 2.81 den 1963 de 4.31 e çıkmıştır. Şu halde bu üç memlekette, vâdeli borcun yükü ağırlaşmıştır. Borcun tediyesinin gerektirdiği yük ise gelecekteki oto finansman imkânlarını da daraltmaktadır. Fakat burada da Fransız işletmelerinin pozisyonu, diğer memleketler içinde en kötüsü değildir. Özellikle gösterilen vasatiler çok iyi sayılabilecek bazı ferdi durumların da gizlenmesine sebep olmaktadır.

Oto Finansman :

Yukarda işaret edilen halin sebepleri nelerdir?

Bu durum, Müşterek Pazar memleketlerindeki işletmelerde oto finansmanın azalmakta oluşu ile ilgilidir. Halbuki Büyük Britanya ve Amerika Birleşik Devletlerinde oto finansman sabit kıymetlerin her zaman üstünde seyretmektedir.

Fransa'ya gelince, Delacour raporu iki kaynaktan faydalanmıştır; Millî Muhasebe'den çıkarılan doneler ve Crédit Lyonnais'nin etüdü. Aşağıdaki tablonun da gösterdiği gibi, her iki kaynağın otofinansmana ait nisbetleri birbirinden oldukça farklıdır.

	1960	1961	1962	1963
Millî Muhasebe (Zirai olanlar dışındaki özel firmaların tamamı)	76.4	65.9	64.9	61.9
Crédit Lyonnais'nin Etüdü	79	56	48	53

Bu farklılığın belli başlı iki sebebi vardır; birincisi, Millî Muhasebe rakamları içinde oto finansmanın önemli bir yer işgâl ettiği şahsî firmalara ait yatırımların da yer alması ki bu, umumî vasatının yükselmesini temin eden bir unsurdur. Diğeri ise, demir ve çelik sanayiinin Crédit Lyonnais'nin etüdünde küçümsenemeyecek bir yer işgâl etmesidir. Şüphe yok ki, özellik taşıyan bu durum ortalama rakkamları düşürmektedir (Bu sanayi kolunda yatırımlardaki oto finansman nisbeti 1960 da % 89 iken 1963 de % 43 e düşmüştür). Buna ek olarak, Cré-

dit Lyonnais'nin etüdü, mekanik, elektrik, kimya, çimento ve demir, çelik sanayi kollarına mensup yüzden fazla firmaya taallük etmektedir. Bu bakımdan mezkûr etüdü'n Millî Muhasebenin temin ettiği sonuçlardan daha müsbet olduğu söylenebilir.

Almanya için, istatistikler, 1963 yılına ait oto finansman nisbetini % 70 olarak göstermektedir, bu nisbet 1960 yılına nazaran oldukça düşüktür.

Fransız işletmeleri, Alman ve Belçika firmalarına nazaran geri durumda olmakla beraber, İtalyan firmaları da oto finansman imkânı bakımından aynı derecede zayıftır. Yapılan çeşitli kontrol ve denemelere nazaran, İtalyan işletmelerinde oto finansman nisbeti brüt yatırımların % 50 si civarında bulunmaktadır.

Birleşik Devletlerde ve Büyük Britanya'da, diğerlerinde olduğu gibi, bu bakımdan da şirketlerin durumu çok rahattır; Birleşik Devletlerde, gerek 1959 da, gerek 1963 de, oto finansman sabit kıymetlerin % 112 sini temsil ediyordu. % 100 ün üstünde kalan nisbet ise dış yatırımların finansmanı veya trezoröriyi kuvvetlendirme amacı ile kullanılıyordu. Büyük Britanya'da, İstatistik Merkez Bürosunca düzenlenen donelere göre, ayrılan amortismanların ve tevzi edilmeyen kârların tutarı bir çok yıllardan beri sabit kapital teşekkülünden daha fazladır. 1961 hariç olmak üzere, bu kaynaklar ayrıca stok artışlarını da tamamiyle finanse etmeğe imkân vermiştir.

Sonuç olarak belirtilecek olursa, Müşterek Pazar Memleketlerinde, İtalyan İşletmeleri, sabit sermaye yatırımlarından doğan finansman ihtiyaçlarına iç kaynak tahsisi bakımından en geri durumda bulunmaktadır; Fransa'da durum bu bakımdan biraz daha iyi olmasına karşılık komşu memleketlerde oto finansmanın sabit kıymetlere oranı % 70 e varmakta veya bunu aşmaktadır.

Oto finansmanı teşkil eden unsurların etüdü İtalya'da ve Almanya'da olduğu gibi Fransa'da da amortismanların önemini ortaya çıkarmaktadır; bu noktada şuna işaret etmek gerekir ki, malî mevzuat Fransız şirketlerini teşvik etmiyor değildir. Belçika'da da buna karşılık Amerika ve İngiltere'de olduğu gibi, dağıtılan temettüleri dağıtılmamış kârlar ve amortismanlardan fazladır.

İşletmelerin Dış Finansman Kaynakları :

İşletmeler oto finansmanla karşılayamadıkları finansman ihtiyaçlarını hangi vasıta ve yollardan temin edebilirler? Çeşitli kredi nevhileri ve sermaye piyasasının rolü hakkında yapılan etüdüler değişik memleketlerde oldukça belirli farklılıkların varlığını ortaya koymaktadır.

Almanya ve Hollanda da tasarruf yüksek olduğundan, mevduat toplayan özel müesseseler, yatırımların finansmanında devlet veya karma teşebbüslerin hakim görüldüğü Fransa ve İtalya'ya nazaran daha önemli bir rol oynamaktadırlar.

Alman kredi müesseselerinin bilançolarında tasarruf mevduatının fazlalığı dikkati çekici bir husustur; 1964 sonunda, 166 milyar D.M. tutarındaki mevduatın % 57 si tasarruf mevduatıdır. Bütün kredi müesseselerinde mevcut olan tasarruf mevduatı şüphe yok ki tasarruf sandıklarında daha fazladır. Plâsman ve kaynakları ticaret bankalarının tamamile aynı olan bu sandıklar gerçek manâsında birer bankadır. Bununla beraber ticaret bankaları daha ziyade orta vâdeli kredi verirler (6 ay ilâ 4 sene arasında vâdeli kredi dahil), uzun vâdeli kredi ise, esas itibarile tasarruf sandıkları ile ipotek bankaları tarafından açılır. Uzun vâdeli kredi aynı zamanda ihtisaslaşmış kurumlar ve emekli sandıkları ve sigorta şirketleri gibi yatırımcı kurumlar tarafından da açılır.

Hollanda'da başlıca rolü oynayan bu yatırımcı kurumlardır. Bunlar hayat sigortası kumpanyaları ve emekli sandıklarıdır. Gerçekten, Hollanda'da aile tasarruflarının yarısı bu iki tip kurumlara yatırılır.

Bunu teyit etmek üzere şu hususa işaret etmek icap eder ki, 1962 sonunda, başlıca ticarî bankaların aktif toplamı 12 milyon Florin'e yükseldiği halde, bankalar dışındaki mali kurumların yatırım toplamaları 26 milyar florine, yani bunun iki misline yükseliyordu. Bu rakamlar, uzun vâdeli kredi mekanizmasında bu kurumların önemini ortaya koyar. Vâdesi 10 ilâ 20 yıl arasında değişen bu krediler sigorta şirketlerinin ve emekli fonlarının % 35 ilâ % 40 ını teşkil eder.

Tasarruf sandıkları da aktiflerinin takriben % 10 u kadar sanayie kredi açmaktadır. Bankalara gelince, uzun vâde ile açtıkları krediler bir kaç yıldan beri artmaktadır ve halen 1 milyon Florine balığ olmuştur. Verilen kredilerin vâdesi 10 senenin altındadır. Bunun dışında kalan krediler yukarda bahsedilen kurumların alanına girer. Uzun vâdeli banka kredilerindeki bu gelişme vâdeli tasarruf mevduatındaki artış ile sağlanmıştır. Vâdeli mevduat, bugün, banka kaynaklarının % 46 sını teşkil etmektedir.

İtalya'da, 1936 tarihli bankalar kanununa göre, orta ve uzun vâdeli krediler münhasıran, kaynaklarını sermaye piyasasından tahvil çıkarmak suretile sağlayan, özel kredi kurumları tarafından açılabilir. Ancak vâdesiz veya kısa vâdeli mevduat toplamaya yetkili olan ticaret bankaları teorik olarak sadece kısa vâdeli kredi açabilirler.

Orta ve uzun vâdeli özel kredi kurumları iki grupta toplanabilir. Evvelâ, bazıları kamu hukukuna dahil olan, genel ihtisas kurumlarını diğerlerinden ayırmak icap eder. Bunlar içinde, en önemlisi 5 ilâ 20 sene vâde ile kredi açan İ.M.İ. (Istituto Mobiliare Italiano) dir. İ.M.İ. nin kaynakları, piyasaya yapılan obligasyon emisyonu ile sağlanır. Bu kurumlardan özel hukuka tabi olanlar bu nevi kuruluşların genel aktif toplamında % 40 nisbetini teşkil eder. Bunlar da Efibanca, Centrobanca, İnterbanca ve özellikle Mediobanca gibi ticaret bankalarının filyalleridir.

İkinci olarak, orta vâdeli ihtisas kredi kurumları gelir; evvelâ küçük ve orta işletmeler için, kamu kuruluş ve bölge bankalarının iştirakile kurulmuş on iki bölge kredi kurumu mevcuttur. Ençok 10 sene vâdeli krediler açan bu kurumlar, kredilerini reeskont ettirdikleri ve tahvil ihracına tavassut eden bir teşekkülü olan Médiocredito'ya istinad ederler. Bunlardan başka İtalya'nın güneyinde üç ihtisas kurumu daha vardır;

Kamu veya özel sektöre dahil bütün bu kredi kurumları devletin yaptığı yardımlardan istifade ederler. Devlet yardımı özellikle güneyde değişik şekillerde yapılır ve tahmin edildiğine göre, İtalya'da takriben yatırımların üçte biri resmi bir yardımdan faydalanır.

Nihayet ticaret bankaları da sınaî yatırımların finansmanına küçümşenemeyecek bir oranda iştirak etmektedirler; bu bankalar sadece Mediobanca'yı kurmuş olmakla yetinmezler, fakat aynı zamanda bahis konusu kredi kurumlarının obligasyon ve Bons de Caisse emisyonlarına da iştirak ederler ve özellikle borçlu cari hesap şeklinde «temdit edilmiş kısa vâdeli kredi» muameleleriyle meşgul olurlar (bu krediler İtalya'da umumî banka plâsmanlarının % 42 sini, Fransa'da % 14 ünü, Almanya ve Belçika'da sırası ile % 20 ve % 17 nisbetlerini teşkil eder.)

Belçika'da durum gelişme halindedir. Uzun ve orta vâdeli krediler geleneğe göre kamu kurumlarınca ve özellikle Soci t  Nationole de Cr dit   l'Industrie ve Caisse G n rale d'Epargne et de Retraites tarafından açılır.

Vâdeli mevduatları devamlı olarak artan bankalar bir kaç yıldan beri sanayie açtıkları orta ve uzun vâdeli kredileri çoğaltmaktadırlar. Bu nevi taahhütleri 1962 sonundan 1964 (Eyl l sonu) e kadar 5 milyar FB den 12 milyara yükselmiştir.

Sermaye piyasası, yatırımların finansmanında memleketlere göre değişik bir rol oynamaktadır. Bu piyasanın, sınaî yatırımların finansmanındaki payı sadece, yukarda bahis konusu olan kredi kurumlarının başlıca obligasyon ihracatçısı olduğu İtalya'da çok yüksektir.

Sermaye piyasasına hazine ve kamu kurumlarının iştirak etmekten kaçındığı İtalya'da aksiyon ve obligasyonlar işletmelerin brüt sabit sermaye yatırımlarının takriben dörtte birini temin etmektedirler.

Almanya'da bu nisbet daha zayıftır; 1949 ilâ 1963 senelerinde ihraç edilmiş olan aksiyon ve obligasyonların toplamı (118 milyar DM.) işletmelerin brüt yatırımlarının ancak % 22 sini finanse edebilmiştir. Bu toplamda obligasyonların payı oldukça düşüktür (% 25).

Belçika'da da esas itibarile aksiyonlara dayanan buna yakın bir durum mevcuttur. Kamu kuruluşlarına ait emisyonların fazlalığı dolayısıyla şirketler sermaye piyasasından takriben % 20 nisbetinde faydalanmaktadır. Bu da, brüt sabit yatırımların % 8 ine tekabül etmektedir.

Hollanda'da ise, işletmelerin payı özellikle obligasyonlar bakımından, devlet, mahalli kuruluşlar ve yabancı şirketlere nazaran önemsizdir.

Müşterek Pazar memleketlerinde, çapı, ailevi bünyesi itibarile sermaye piyasasından istifade edemiyen işletmelerin öz sermaye temini problemine bir dereceye kadar çözüm yolları bulunmaya başlanmıştır. Buna misâl olarak, özel sektörün ancak % 20 nisbetinde ortak olduğu ve temin ettiği imkânların genişliği sebebiyle ilgi çekici sonuçlar vereceği umulan, Belçika'nın Milli Yatırımlar Şirketi tecrübesini kaydetmek yerinde olur.

Bu kısa yorumlar, her halde M. Delacour'un raporunda bir araya getirdiği bilgilerin ilgi çekiciliği ve açıklığı hakkında bir fikir vermeye yetecektir. Görülüyor ki, Fransız işletmeleri ile Müşterek Pazar'ın diğer üyelerine ait işletmeler arasında yapılan mukayeseler daima birinciler aleyhinde değildir. Nitekim, İtalyan işletmelerinin Fransız işletmelerinden daha fena durumda olduğunu kaydetmek yerinde olur. Aynı zamanda şunu da hatırlatmak gerekir ki, Fransa'da oto finansman son seneler zarfında gerilemiştir. Son olarak ilâve edelim; Almanya ve Hollanda'da bulunan seyyal orta ve uzun vâdeli kredi sistemleri (fakat her zaman Fransız sisteminden daha az masraflı değildir) özellikle yüksek bir tasarruf nisbetine dayanır. Esasen bütün memleketlerde finansman usullerinde bir oluşum ve bir gelişme göze çarpmaktadır.

İKİNCİ BEŞ YILLIK PLÂNDA SİGORTACILIĞIMIZIN YERİ

Hayri BAŞER
(Şark Sigorta T.A.Ş.
Genel Müdürü)

Konumuz ikinci beş yıllık plânda sigortacılığımızın yeridir. Bahis konusu sigortacılık hususi hukuk sigortacılığı olup kamu hukuku sigortacılığı değildir. Tarihçesine girmeden hususi hukuk sigortacılığımızın bugünkü durumunu gözden geçirmemiz yerinde olur.

Hususi Hukuk Sigortacılığımızın Bugünkü Durumu :

Tatbikat yönünden hususi hukuk sigortacılığında çalışan sigorta şirketlerinin adedi, 19'u yerli ve 22'si yabancı olmak üzere 41'dir. 19 yerli şirketten 18'i anonim ve yalnız biri kooperatif şirket nev'indedir. Bunların dışında faaliyetleri reasürans muamelâtına inhisar eden 2 yerli reasürans şirketi mevcuttur.

Genellikle yerli şirketlerin hemen hepsi elemanter branşlar dediğimiz yangın, nakliyat ve kaza branşlarıyla hayat branşını birlikte işletirler. İstisnâen Birlik Kooperatif Sigorta Şirketi nakliyatta, Tam ve Atlantik Sigorta Şirketleriyle Destek Reasürans Şirketi hayat branşında çalışmaz.

Dolu sigortalariyle hayvan vefiyat sigortalarında da iştigâl eden sadece Şeker ve Başak Sigorta Şirketleridir. Yabancı sigorta şirketlerinin çoğu ya sırf yangın veya sırf nakliyatta veya her ikisi bir arada çalışırlar. Kaza ve hayat branşında faaliyet gösteren yabancı şirketlerin adedi kaza'da 8. Hayat'ta 3'den ibârettir.

Memleketimizde hâlen çalışmağa ruhsatlı 22 yabancı sigorta şirketinden 4'ü Fransız, 5'i İsviçre, 2'si İtalyan, 5'i İngiliz, 1'i İspanyol, 1'i Amerikan, 1'i Avustralya ve 3'ü Alman'dır.

Memleketimizde çalışan yerli ve yabancı sigorta şirketleri arasında adet çoğunluğu itibarile yabancı şirketler hâkim durumda iseler de istihsal noktasından manzara bereket ki tamamen aksine olup, Türkiye sigorta prim istihsalinin yaklaşık olarak % 91,50'si yerli sigorta şirketlerinin ve ancak % 8,50'si yabancı sigorta şirketlerindedir.

Sigorta şirketlerinin sayıca artması esasen yetersiz olan sigorta istihsalinin gelişmesine yaramamakta, daha ziyade portföylerin parçalanmasına, aynı sigorta işlerinin bir şirketten diğerine geçmesine sebep olarak sigorta maliyetini ağırlaştırmaktadır. Bu noktadan bundan sonra faaliyete geçecek sigorta şirketlerine ruhsat verilirken takdir hakkının behemehal kullanılması, ayrıca yabancı sigorta şirketleri hakkında bundan böyle memleketimizde çalışabilmeleri için Şube olarak kurulmuş bulunmaları ve Türkiye muamelâtına muhasses ödenmiş asgari bir sermaye vaz'ı mecburiyeti şartlarının aranması lâzımgelcektir. Bu sâyededir ki Ortak Pazar Üye olduğu zaman gelişigüzel yabancı sigorta şirketlerinin istihsalına uğramak gibi muhtemel bir tehlikeye karşı da yerli şirketlerimiz şimdiden korunmuş olacaklardır. Türkiye sigorta istihsalinin seyri ve kaynakları itibarile tarzı terekkübüne gelince manzara şöyledir: (*)

	1962	%	1963	%	1964	%
Yangın	100.463.000	37,60	93.284.000	38,12	122.382.000	42,85
Nakliyat	50.934.000	19,02	39.773.000	16,25	46.653.000	16,17
Kaza	85.199.000	31,87	80.602.000	32,94	80.610.000	27,95
Hayat	29.234.000	11,32	29.736.000	12,15	36.533.000	12,65
Dolu	245.000	0,19	650.000	0,27	784.000	0,22
Hayvan ölümü	282.000	0,10	637.000	0,27	610.000	0,16
Toplam	266.357.000	100	244.686.000	100	287.372.000	100

Görülüyor ki 1962, 1963 ve 1964 seneleri itibarile muhtelif branşlar istihsal toplamında önemli sayılacak bir artış kaydedilmemiş olmakla beraber yangın sigortalarında oldukça bir gelişme, nakliye sigortalarıyla kaza sigortalarında azalma ve hayat branşında bir duraklama müşahede edilmiştir. Yangın sigortalarındaki artışla, nakliye sigortalarındaki azalmayı memleketimizin yavaş yavaş sanayileşmesine, bu yüzden de memleket içinde sigortalanacak kıymetlerin gittikçe çoğalmasına ve ithalâtın da sanayileşme nisbetinde daralmasına hamletmek kanaatimizce yanlış sayılmaz. Kaza branşındaki azalma mecburi mali mes'uliyet sigortalarındaki artışa rağmen kaydolunan hasar neticelerinin kötülüğünün

(*) Güngör Uras'ın Türkiye'de Sigorta Sorunu adlı raporunun 61. sahifesinden alınmış olup kaynak olarak Ticaret Bakanlığı gösterilmiştir.

şirketleri riziko seleksiyonuna gitmeğe zorlamış bulunmasından mütevellittir. Hayat branşındaki duraklamayı kısmen İşçi Sigortalarından Sosyal Sigortalara intikal neticesinde bir kısım hayat grup sigortalarının feshedilmesine ve paramızın istikrarına olan güvenin hâlâ tam mânâsıyla yerleşememiş olmasına ve nihayet Ordu Yardımlaşma Kurumunun hayat sigortalarında başlıca müşterilerimizi teşkil eden subayların sigorta ihtiyaçlarını bizzat karşılamağa başlamış olmasına atfetmek doğru olur.

Evvelemirde Türkiye sigorta istihsali ve plâsmanları diğer ileri memleketlerle kıyaslanacak olursa hiç mesabesinde değildir. Bir fikir edinmek üzere şu mukayeseye bir göz atmak yetiştir:

1 9 6 3

	Nüfus (milyon)	Prim tahsilâtı (mil. T.L.)		Plâsmanlar		Nüfus başına ortalama m. meb.	
		Hayat	Hayat dışı	Hayat	H. dışı	Hayat	H. dışı
İsviçre	5,8	2,206	2,480	19,553	11,731	3,375	2,017
A. B. D.	189,4	141,672	197,181	1,247,251	325,190	6,586	1,708
İsveç	7,6	1,957	2,776	26,138	7,204	3,437	947
Kanada	18,9	8,905	8,782	86,443	16,465	4,569	864
İngiltere	54,4	24,385	28,227	185,852	30,461	3,437	556
Pakistan	98,6	173	189	411	206	4	2
Türkiye	30	30	215	150	sabit teminat mütehavvil »	10,6 139,4	

Şu halde sigortacılığımızın terakki ve tealisine yararlı her çaba boşa gitmiyecektir. Bir içtimaî tesanüt müessesesi olan sigortacılığımızın kuvvetlenmesi cemiyetimizin dayandığı iktisadî temeli sağlamlaştıracaktır. Bu noktai nazarla küçücük ve bu sahaya kanalize edilmezse heder olup gidecek meblağları riyazî ihtiyat kanallile bir araya toplayarak en büyük sermaye terakümüne ve bu sebeple de en güçlü yatırım kaynağının doğmasına hâdim olan hayat sigortalarının, döviz tasarrufuna yaraması bakımından ithalât ve ihracatımıza ait nakliye sigortalarının mümkün mertebe hâricе kaçırılmamasına matûf tedbirlere ihtiyaç görüldüğü meydandadır.

Husûsî Hukuk Sigortacılığının Plânlamadan Bekledikleri :

1 — Hususî hukuk sigortacılığımızın plânlamadan beklediği her şeyden önce yaşama sahasının belli olması ve bu sahanın her türlü devlet müdahalesinden masun tutulmasıdır. Diğer bir deyimle hususî hukuk sigortacılığının hâlen işletmekte bulunduğu sigorta dallarında karma ekonomi düzenine uymayacak yeni bir kamulaştırma veya inhisar sistemine gidilmemesidir. Ve bu maksatla devlet devair ve müessesatile dev-

let iktisadi kurumlarının hususi hukuk sigorta sahasında bu sigortalara yeni bir kamu teşekkül inhisarına vermemesi ve sigortanın (mümkün adet çokluğunun teminini, rizikoların reasürans kanalı ile tevzi edilerek ufaltılması, iyi rizikoların kötü rizikoları ödemesi (compensation des risques) temel prensiplerile kabili telif olmayan dâhili fonla sigorta ihtiyaçlarının karşılanması gibi bir sakim, yanlış yolun önlenmesidir.

Bu cümleden olmak üzere sigortacılığın sigortacılıkla ilgisi olmayan diğer muamelâta iştigâlini meneden hükmün karşılığını ifâde eden, yâni başkalarının da hususî hukuk sigortacılığımızın sahasına tecavüzünü önleyen bir hükmün getirilmesi temenniye şâyandır. Burada ilk hatıra gelen bankalarla sigorta şirketleri münasebetleridir. Bu da iki cephelidir. Biri bizzat bankaların sigortacılık yapması, ikincisi kurucu bankaların kurdukları sigorta şirketlerini hizmet ve emirlerinde telâkki etmeleri.

2 — Hususi hukuk sigortacılığının sigortacı - sigortalı münasebetleri yönünden veresiye muamele yapmaktan kurtarılması ve sigorta endüstrisinin şerefli ve haysiyetli meslek hâline getirilmesidir. Başka türlü emniyet satışı yapan sigorta şirketlerinin mali bünyelerini sarsıntılardan kurtarmağa imkân bulunamayacaktır. Bunun için nakliye sigortaları dışındaki sigortalarda icap ve kabulle tekevvün eden sigorta akdinde sigortacıya düşen vecibenin başlayabilmesi için taksitle tediye şartı yoksa primin tamamı, taksitle tediye şartı varsa, ilk taksidin nakden ödenmiş olmasıdır. Taksitle tediye şartından maksut olan da, sigortalının prim borcunu dilediği zaman istediği miktarlar üzerinden ödemesi değil, poliçede gösterilecek vâdelerde ödenecek miktarların önceden belirtilmiş olması ve her halde peşin tediye ile taksitli tediye arasında hayat sigortalarında yapılmakta olduğu gibi bir fark gözetilmesi ve peşin tediye nin teşvik olunmasıdır. Başka türlü sigorta şirketlerinin peşin ödemekte buldukları yaklaşık olarak % 75 nisbetine varan masrafları, vergileri ve hasar tazminlerini karşılayabilecek bir kasa entrée'sini temine ve trësorerie bakımından giriş ve çıkış arasında bir denge (équilibré) tesisine imkân elde edilemez. Bu konunun ikinci önemli yönü de sigorta şirketleri ve istihsal organları münasebetidir. İstihsal organlarından maksat sigorta şirketleri acentelerile sigorta prodüktörleri dediğimiz sigorta tellâllarıdır. İşte bu istihsal organlarından tahsilât yetkisi bulunanların, sigortalılardan tahsil ettikleri sigorta ücretlerini komisyon istihkakları ile varsa şirketleri adına yaptıkları tediyeler düşülerek ertesi ay içinde alacaklı sigorta şirketine ödemeleri gerekir. 7397 numaralı murakabe kanunumuzun 26 ncı maddesinde ön görülen azamî prim tahsil ve ödeme mehilleri, istihsal organlarına tanınmış bir kredi mehli olmayıp sigorta şirketlerine vaktinde iade etmedikleri veya iptâl ettirmedikleri sigorta poliçelerini, primleri-

ni tahsil etmemiş bile olsalar, bunların da ücretlerini engeç ödemekle mükellef ve mecbur tutuldukları vâdeleri tâyine mahsustur.

3 — Hususi hukuk sigortacılığının beklediği mazide yaşanan acı tecrübelerden de ders alarak Memleketimizde bir târife nizamının muhafaza ve idâmesidir. Târife nizamının kanunla tesis edilmediği memleketlerde meslek teşekkülleri bunu sağlamağa çalışır. Târifeler ya asgarî (minimal), ve azamî (maximal), yahut da (fix) sâbit olabilir. Bir de asgarîli, azamîli différentiel târife düşünülebilir. Asgarî târifelerin espirisi bu târifelerin altına inilmesinin sigorta şirketleri için zararlı ve malî bünyelerini sarsıcı görülmesidir. Azamî târifelerin espirisi de bunun âksine bu târifelerin üstüne çıkılırsa sigortalıların zararına ve aleyhine hareket edilmiş olmasıdır. Esasen şirketler arası rekabet azamî târifenin üstünde harekete imkân vermez. Asgarîli, azamîli bir başka deyimle différentiel bir târife, tatbikatı itibarile her şirket için -seyyanen olacaksa- azamîsine doğru işlemecek, rekâbet, şirketleri daima asgarîsine doğru itecektir. Bunun neticesi de asgarî târife, fix târife hâline gelmiş bulunacaktır. Yok bu şirketten öbür şirkete farklı yâni her şirket kendisine mahsus bir différentiel târife tatbik edecekse evveleminde bu sistem mükerrer sigorta inhisarile bağdaşmaz. Çünkü inhisarın tabiat ve karakteri eş rizikoların şirketten şirkete farklı fiatlarla alınmamasını icap ettirir. Ve bu hal sigorta şirketleri arasında zengini daha zengin, fakiri daha fakir yapacak bir sistemdir. Binaenaleyh Memleketimizde mükerrer sigorta inhisarının teessüsündenberi alışılmış, faydaları tecrübe edilmiş sâbit târife sistemini terke hiç bir makûl sebep görülemez. Hatırlıya ve güçlüye daha müsait târife, olmayana daha pahalı târife evveleminde sigorta tekniğine uymaz. Sigorta tekniği mümkün adet çoğunluğu içerisinde eş rizikolara aynı fiyatın tatbikini emreder. Pazarlık usulü târife tatbikatı sigortacılığımızın muhtaç olduğu güveni de zedeler. Sigortalıların içine bir kuşku gelir. Sâbit târife rejimi yıkılınca bundan faydalanacak olanlar yarın Ortak Pazara aslı üye olduğumuz zaman Türk şirketleri olmayacak, yabancı şirketler bulunacaktır. Esasen bugünkü târife rejimimiz hususî fiat mekanizmasıile umumî târifenin nisbetsiz ve adaletsiz netice verdiği hallerde ferdî «individuel» elâstikiyeti de taşımaktadır ve târife komiteleri umumî târife sistemi içerisinde fiyatları donmuş olmaktan kurtararak ona bir sey-yaliyet kazandırmak için kurulmuştur. Hususî hukuk sigortacılığının bu sahada yapacağı rekabet yapılacak sigorta hizmetinin mükemmeliyetini arttırmada olmalıdır. Sigortalısına demelidir ki, sigortasını yaptırmaya ihtiyacın olan rizikolar bunlar değil, şunlardır. Sigorta bedelini tek kalem olarak göstermek yerine binaların, demirbaş eşya v.s. ticarî emteanın tefriki suretile tevzii daha uygundur. Rekâbet, hizmetin kalitesinde hasar tazminlerinin sürat, sühûlet ve hakkaniyet dairesinde edasında olmalıdır.

4 — Hususî hukuk sigortacılığının plânlamadan beklediği diğer önemli bir husus da 1969 sonunda temdit süresi sona erecek olan mükerrer sigorta imtiyaz inhisarının Türk sigortacılığını destekleyici tedbirler manzumesi içerisinde (târife kontrolü, hasar surveillance'ı, endüstrinin muhtaç olduğu ihşai malûmatın ihzarı) gibi belli fonksiyonlarla quote-part inhisarı olarak muhafazasıdır. Hasardan sonra poliçe tanzim edilmesinden sarfınazar, hasar tazminlerini târifede yapılamıyacağı temin vasıtası hâline getirmenin hiç küçümsenemeyecek ölçüde manii ve hâli, kanaatimizce hasar ekspertizlerinde mükerrer sigorta inhisarının yapageldiği gözetmedir. Ve bunun sigortacılığımızın arzu edilen tekemmüle kavuşuncaya kadar korunması yerinde olur.

5 — Hususî hukuk sigortacılığımızın ikinci beş yıllık plânın tatbikat devresinde sabırsızlıkla gerçekleşmesini bekleyeceğimiz önemli bir husus da mevzuatımızda sigortacılığımızın inkişafını köstekleyen ve sigortaya karşı itimatsızlığı ifade eden hükümlerin islâhıdır. Bunların başında malî mevzuatta mevcut olanları gelir:

- a) İthalât sigortalarında ihracat sigortalarında olduğu gibi gider vergisi muaflığının tesisi,
- b) Menkul ve gayri menkul gelir ve satış kârları üzerinden diğer mükellefler misillü gider vergisi verilmemesi,
- c) Belediye gelirleri kanununda yangın söndürme masraflarına iştirâk payı suretinde konulmuş ve müşterilere intikâl ettirilmesi menedilmiş olan harç şeklinin behemehal islâhı,
- d) Hayat sigorta primlerinin gelir vergisi matrahından masraf olarak düşülecek miktarının (193 sayılı gelir vergisi kanunu madde: 89) 200 liradan şahsın senelik kazancile orantılı olarak 5000 liralık plâfonla mahdut % 10 gibi muayyen bir yüzde ile ifadelendirilmesi,
- e) Sigorta poliçelerinin bizatihi lafz ve ruhunda mevcut (teminat mektubu) mahiyet ve hususiyetinin 538 sayılı İcra ve İflâs Kanununun 36 ncı maddesinde ve deniz hukukunda tanınması.

6 — Hususî hukuk sigortacılığının özlediğimiz inkişafa kavuşması ve vakti gelince ortak pazar memleketlerinin asırdide ve cihanşümûl sigorta şirketleriyle yarışabilecek güce mümkün mertebe eriştirilebilmelerini teminen sigorta eğitiminin öğretim yolu ile yapılmasına ve gerek personel kadrolarında gerek istihsal teşkilâtında muhtaç olduğumuz kalifiye elemanların bir an önce yetiştirilmesine çalışılması ve İstanbul'da İktisat Fakültesine bağlı bir sigortacılık enstitüsü kurulması,

7 — Sigorta Murakabe Kanunumuzda yapıcı ve yardımcı materyel

bir murakabenin müessir şekilde işleyişini sağlayacak tâdillerin gerçekleştirilmesi gerekir.

Hüsusî Hukuk Sigortacılığının Bizzat Yapması Gereken İşler ve Vazifeler :

1 — Bu konuda ilk hatıra gelen sigorta şirketlerinin sigorta maliyetlerini düşürmeğe ve konservasyonlarını arttırmağa matûf tedbirler alması ve sigorta hizmetini memleket sathına yaymayı istihdaf eden çabalara girişmesidir. Filhakika bugün sigorta şirketlerinin konservasyon hadleri ortalama itibarile % 20 civarındadır. Gerçek sigortacılık konservasyondan kazanmak olduğuna ve bir acenteymişçesine komisyonerlik yapmamak bulunduğuna göre, nasıl ve ne gibi tedbirlerle konservasyonları arttırmanın mümkün olacağı zarureti üzerine şirket dirijanlarının eğilmesi ve şirketten şirkete olduğu kadar şirketler arası «pool» münasebetlerinin geliştirilmesine ve şirketler arası kurulacak millî pool'ler kanalıle hatta diğer millî pool'lerle mütekabiliyet esasına göre hariçten iş teminine çalışılması icap eder: Şirketten şirkete konservasyona iştirâk anlaşmaları, şirketler arası Türk hava pool'ü, nükleer rizikolar pool'ü, yeşil kart pool'ü, hudut sigortaları pool'ü, haricî fakültatif reasürans pool'ü gibi Türk şirketlerinin 1964 matbu kâr ve zarar hesaplarına göre konservasyonları ortalama yangın branşında %18,29, Nakliyat branşında %17,49, kaza branşında %24,96 ve hayat'ta %17,49'dan ibârettir. Umumi prim hasılatı itibarile şirketten şirkete değişen konservasyon nisbetlerinin 1964 yılında asgarisi % 7,67, azamisi % 39,62 ve Millî Reasüransinki ise % 54,51'dir. Bir şirketin konservasyonunun haddi lâyıkında veya ondan eksik veya fazla olduğuna hükmedebilmek için portföyün kompozisyonuna bakmak gerekir. Bilfarz büyük kısmı tekne sigortalarından terekkün eden nakliyat branşında konservasyon haddinin düşük, aksine emtea sigortalarından terekkün edeninde konservasyon haddinin yüksek bulunması tabiidir. Kezâlik yangın branşında da büyük sınaî rizikoları bulunan bir şirketin konservasyon haddi düşük, âksine portföyü sivil rizikolardan terekkün eden bir şirketin konservasyon haddi yüksek olabilir.

2 — Yeni İş Sahaları Aranması :

Bu konuda endüstrimize düşen ilk görev, sigortacılığı daha ileri memleketlerde yapılmakta olup da bizde henüz başlanmış yahut da başlanılmasına imkân bulunamamış olanlar üzerinde durmaktır. Bu merhale aşıldıktan sonradır ki ancak bir innovation'a gidilmesi düşünülebilir.

İleri memleketlerde olup da bizde henüz başlanılmış olan sigorta

dallarından birisi zirai sigortalarla hayvan hayat sigortaları, diğeri de makina kırılmasıdır.

Hiç başlanılmamış olanlarına gelince; bunlar da, kredi sigortası, ihracat ve mevduat sigortaları olarak özetlenebilir.

a) Zirai Sigortalar :

Zirai sigortalarla son senelerde iştigâle başlayan şirketlerden birincisi Şeker, ikincisi de Başak Sigorta Şirketidir. Her ikisi aynı zamanda hayvan hayat sigortalarını da yapmaktadır. Ama yapılan zirai sigortalar, bu konuda beynelmül mütehassis sayılan Emile Fâh'ın raporunda belirtmiş olduğu gibi Memleketimizin gerçek ihtiyacını teşkil eden kuraklık ve don rizikolarına karşı olmayıp, bölgesel dolu kolanları olmadığı için bir parça da lüks sayılan dolu rizikosuna münhasırdır. Zirai sigorta tatbikatının memleket ihtiyaçlarına uygun surette tatbikini sağlamak için başlangıçta zarar hesabının quantitatif esasa ve yalnız belli bir yüzdeyi aşacak önemli zararları tazmine istinad edilmesi ve zirai sigorta müessesesinin ilk tatbikat yıllarında pancar, afyon, tütün gibi kontrolü kolay bazı mahsullerden başlanması bir rizikodan maruz kalacağı muhtemel sarsıntıları mümkün merteye diğer mahsul ve rizikolarla karşılayabilmek üzere polyculture yapılan (Ege, Çukurova, Kızılırak ve Sakarya mansapları gibi) bölgelerin pilot bölge seçilmesi ve tedricen memleketin diğer bölgelerine ve mahsul nevilerine teşmili, felâket yıllarını beklemeden genel bütçeden her sene zirai sigortalar hasar fazlasına mahsus olarak asgari on milyonluk bir tahsisat (excessloss fonunun) ayrılması ve her halûkârda mümkün adet çoğunluğundan faydalanılarak sigorta primlerinin düşürülebilmesi ve bütçeden ayrılacak (excessloss fonunun) justification'u bakımından zirai sigortalarda mecburiyet esasının kabulü ve bu maksatlara ulaşabilmek için de zirai sigortacılığın devlet eliyle yürütülmesi, Ziraat Bankasıncı açılmış olup tahsil edilemeyen donmuş kredilerin çözülebilmesi, diğer açılacak zirai kredilerin seyyaliyetinin temini, kullanılmış ve tahsil edilemediği için de donmuş âtil kalan zirai kredilerin kurtarılmasından elde edilecek mali imkânların memleketin iktisadî kalkınmasına yönltebilmesini teminen zirai sigortanın tatbikatının daha fazla gecikmeden kuvveden fiile geçirilmesi zarurî görülmüştür.

b) Makina Kırılması :

Bu nevi sigortaları şeker fabrikalarının sigortacılığını yapan Şeker Sigorta Şirketi ve Sümerbank'ın fabrikalarını temin eden Güven Sigorta Şirketi nisbeten daha geniş ölçüde, diğer sigorta şirketleri ise ihtiyacın zorladığı ve imkânın elverdiği ahvalde daha dar ölçüde yapmaktadır. Başka memleketlerde neticeleri pek de müsait gitmeyen bu sigortaların bir pool konusu yapılması müreccahtır.

c) Kredi Sigortası :

Bu sigortaların Memleketimizde yapılabilmesine imkân verecek elverişli bir ortam mevcut sayılamaz. Eskiden verdiği bononun protesto edilmemesi için tüccar bağıni bahçesini satarken bugün elle gelen düğün bayram kabilinden protestoyu bir nevi umursamazlıkla karşılamak-tadır. Ailede mal ayrılığı sisteminden faydalanılarak borçlunun alacaklıdan sağladığı imkânla satın aldıklarını eşinin veya reşid çocuklarının üzerine geçirmekle alacağın mahalli istifasını ortadan kaldırabilmekte ve firma devirlerinde, firmanın eski sahipleri kendi zamanlarında alınmış kredilerden sorumlu tutulmamakta, hapsen tazyik icra edilememekte ve bu yüzden, tâbir câizse, bir borçlu saltanatı alacaklıların harabiyeti bahasına sürüp gitmektedir. Yeni İcra ve İflâs Kanunumuz da beklenen müessir tedbir ve çâreleri getirememiş bulunmaktadır. Bankalarımızın üstüste marûz kaldıkları tasfiye ve iflâslarda bu durumun da, kötü sevk ve idare kadar rolü bulunduğunu kabul etmek yerinde olur. Şimdiki halde 153 sayılı kanunla öngörülen ve bankalara karşı itimadın korunması için aynı hâle düşmüş bankaların taahhütlerini karşılamak üzere bankaların yıl sonu bilançolarındaki tasarruf ve ticari mevduat toplamının % 1/2'i nisbetinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına ödedikleri fonun kifâyetsizliği sâbit olmuşsa kifâyetli hâle getirilmesi ve ödenecek banka taahhütlerinin bu fondan karşılanmasında, önce küçük tasarruflardan başlanmak suretile tercihi ödeme sırasının vazî ve ileride ticarî kredi sigortalarından başlanarak zamanla aval sigortlarına gidilmesi müreccahtır.

ç) İhracat Sigortası d) Mevduat Sigortası :

Sigortacılığımızın malî imkânları noktasından henüz gelişmemiş, kökleşmemiş bünyeleri ve bankacılığımızın 1958'den bu yana geçirdiği tasfiye ve iflâslar gözönünde tutulursa hususî hukuk sigortacılığımızın bu sahada munzam vazifeler yüklenebilmek takatından mahrumiyeti kolaylıkla takdir buyurulur. Transfer, harp ve müsadere risklerini de kapsayan ihracat sigortasının primin bir kısmına devletin iştirâki ve mevduat sigortalarında ise küçük tasarruf mevduatına öncelik tanınması suretile bankalar camiasının iştirâkile Merkez Bankasınca ele alınması daha münasip olacaktır. Nitekim İngiltere, İsveç ve Belçika'da ihracat sigortaları devlet kuruluşları tarafından, Almanya, Birleşik Amerika ve Fransa'da muayyen ölçülerde devletin iştirâkile hususî hukuk hükümlerine tâbi kuruluşlar tarafından yürütülür.

Yazımıza son vermeden bir nebze de dahilî fonla sigorta ihtiyaçlarının karşılanması gibi başka memleketlerde rağbet görmemesine rağ-

men Memleketimizde adeta teşvik gören sakim bir tarza dokunmamız icap etmektedir.

Dahili Fonla Sigorta İhtiyaçlarının Karşılanması :

Sigorta mümkün adet çokluğuna, reasürans kanalıle rizikoların tevzi ve taksim edilerek ufaltılmasına ve nihayet iyi rizikoların kötü rizikoları ödemesi suretinde işleyen rizikolar arası ödeşme (compensation des risques) esasına dayanır. Dahili fon bu üç esastan da mahrumdur.

Hakikaten 1964 sonunda onbir kuruluşta 180 milyonluk bir bakiye toplanmışsa bu hâl dahili sigorta fonuna mevzu teşkil eden işlerin ya zararlı iyi rizikolardan tereküp etmesinden veya uğranılan hasarları tâmirat faturalarile masraflara geçirerek fona el sürülmemesinden ileri gelmiş olabilir. Rusya gibi kendi kendisine yetme (autarchie) yönünden en büyük imkânlarla sahip bir memlekette bile, sigorta ile bir ilgisi olmayan dahili fonla sigorta ihtiyaçlarının karşılanmasına gidilmediğine göre dahili fon konusu işlerin, gerçek sigortaya aktarılarak târife ucuzluğuna gidilmesi yolile sigortanın yapılması, geliştirilmesi memleket iktisadiyatına daha yararlı olacaktır. Kaldı ki 180 milyonluk rakam kâğıt üzerindeki bir rakamdır. Bu fonlar onu teşkil eden müesseselerin iç finansman ihtiyaçlarında kullanılmaktadır. Karşılıkları aktif içinde umumî pasif içindeki nisbetlerle orantılı bir hissedir. Bu sebeple büyük hasarlarda hasara uğrayan şeyin derhal ve zamanında rampasmanına yaramamaktadır. Vaktile dahili fonla karşıldığı iddia edilen Ödemiş Vapuru batıp gittiği ve bütün dahili fonu silip süpürdüğü halde yerine konulamamış, buna mukabil normal sigortası yapılan her geminin yerine bir yenisi konulabilmiştir.

Kaldı ki, kısa devrelerde hasar olmaması hiç bir şey ifâde etmez. Yirmi sene, otuz sene evini sigorta eden hiç bir hasar almaz da ikinci sigorta senesinde veya ilk sigorta senesinin ilk haftasında bir başkası milyonlar alabilir. Bu bir içtimaî tesanüt müessesesidir. Acaba Devlet Demiryolları derayman sigortalarını yaptırmaktan vazgeçtikten sonra üst üste gelen derayman hâdiselerinden kaç milyon zarar etmiştir. Ve acaba bu sigortalar için evvelce ödedikleri primlerin tutarı daha mı fazladır, yoksa daha mı eksiktir, bir hesap yapılmış mıdır?

Hülâsa bütün medenî âlemin tâkip ettiği normal sigorta yolundan ayrılmak için yepyeni buluşlar mı vardır? Kanaatimizce bu sakim yolun terk edilmesi ve hemen terk edilmesi güçse bundan böyle hiç değilse Devletçe teşvik edilmemesi ihtiyacı ortada mevcut ve kesin bir hal câresi beklemektedir.

PIYASA HAREKETLERİ

Hazırlayan : Yıldırım KILKIŞ

A — SINAİ MAMÜLLER :

1. Dokuma Sanayii Mamülleri :

a) Yünlü Dokuma :

Mevsim dolayısıyla yünlü dokuma piyasasındaki durgunluk devam etmektedir. Fiyatlar geçen devredeki gibi kalmış, freskolarda 10:- TL. düşüş görülmüştür.

Bu durumun önümüzdeki ay içinde değişerek biraz hareketleneceği beklenmektedir.

b) Pamuklu Dokuma :

Canlılığı devam eden pamuklu dokuma piyasasında, iplik fiyatları 2,- TL. artmış bulunmaktadır. Pamuklu dokumalara tesiri % 2 - 5 arasında olan bu artışın neticesi olarak, basmalar 260 - 270 kuruş, pa-zenler 395 kuruş, gömleklikler 450 kuruş, döşemelikler 600 kuruş üzerinden muamele görmüştür.

Bu hareketin devam etmesi beklenmektedir.

2. Züccaciye ve Pencere Camı :

a) Züccaciye :

Piyasadaki durgunluk devam etmekte olduğundan stoklar % 15 civarında artmıştır. Bu sebeple cam eşya fiyatları % - 5 arasında düşmüştür. Bu devrede Amerika, Avustralya ve Kıbrıs'a bir miktar ihracat yapılmış olduğu öğrenilmiştir.

b) Pencere Camı :

Satışlar hızlanmış, ancak arz müsait olduğundan fiyatlar yükselmemiştir. Arnova camları ithali çok yavaşladığından fiyatlar 31.- TL. na çkmıştır. Geçen devre zarfında satışlar 6 milyon TL. nı geçmiştir.

Satışlardaki bu hareketin devam edeceği ümit edilmektedir.

3. Elektrik Malzemesi :

a) Elektrik Motörleri :

Bu piyasa istikrarlıdır. Yeni ithal imkânları ve yerli imalât dolayısıyla fiyat artışları olmamıştır. Önümüzdeki devre durumunun devam edeceği anlaşılmaktadır.

b) Elektrik Teslsatı :

Fiyat artışları, geçen devredeki tahminleri doğrulamıştır. Sıva üstü anahtarlar 4,25 TL. ya; sıva altı anahtarlar 3,60 TL. ya yükselmiştir. Buşonlardaki fiyat artışı daha az olmuştur. Ancak önümüzdeki devrede bu fiyat yükselişinin aynı hızla devam etmeyeceği sanılmaktadır, zira ithal malları, yeni kota dolayısıyla piyasaya gelmeye başlayacaktır.

B — İNŞAAT MALZEMESİ :

1. Yuvarlak Demir :

Gerek Karabük Demir ve Çelik Fabrikalarının üretime muntazaman devam etmesi, gerekse ithalât yolu ile ihtiyacın karşılanması için Hükümetin gösterdiği hassasiyet dolayısıyla, fiyatlar, talebin arttığı bu devrede, fazla yükselmemiştir.

Fiyat yükselmesi 2 - 5 kuruş arasında olmuştur.

6 mm.lik firkete demirler 195 - 200 kuruş,

6 mm.lik kangal 190 - 195 kuruş,

8 — 10 mm.lik yuvarlak demir 185 - 190 kuruş,

14 — 22. mm.lik demirler 178 - 185 kuruştur.

2. Profil Demir :

Piyasanın canlılığına karşı mal arzının bol olması dolayısıyla geçen devredeki fiyat artışı durmuş, hatta gerilemiştir. T demirleri 20 kuruş, 50 lik ithal malı U demiri 50 kuruş düşme göstermiştir. Yegane artış ise putrelerde olmuş, mal mevcudunun azlığı dolayısıyla 9 luk putrelin fiyatı 10 kuruş artmıştır.

Yerli imalâtın kalitesi düzeldiğinden, fiyat artışları beklenmemektedir.

3. Çivi :

Çivi imalâtı ihtiyacı karşılayacak seviyede olduğundan, fiyatlar 5 kuruş kadar gerilemiştir. Faaliyetini bir ara durduran, yıllık kapasitesi 6.000 ton olan bir fabrika, yakında tekrar üretime başlayacağından fiyat-

larda biraz daha düşme beklenebilir. İnşaat çivileri 255 kuruş, tel çiviler 290 kuruştan muamele görmüştür.

4. Çimento :

Gayet canlı olan çimento piyasası, fiyatların 12,5 TL. civarına yükselmesi dolayısıyla, bazı tedbirlerin alınmasını zaruri kılmıştır. K/1180 sayılı kararname ile mahalli fiyatların tespiti Vilâyetlere bırakılmış ise de, Vilâyet ve Belediyelerin bir rayiç tespit etmedikleri görülmektedir.

İstanbul civarındaki üç fabrika, inşaat ruhsatı olanlara 975 kuruştan satış yapmak için tedbir almışlar, ayrıca Romanya'dan evvelce ithaline tevessül edilen 100.000 dolarlık çimento kontenjanı 171.000 dolarlık bir ilâve ile 271.000 dolara çıkarılmıştır. Rusya'dan da 1,5 milyon dolarlık çimento ithali için Sanayi Bakanlığının teşebbüse geçtiği öğrenilmiştir.

Beyaz çimento üretimindeki kısıntı sebebiyle fiyatlar 2,- TL. artarak 38,- TL. ya yükselmiştir.

5. Kereste :

Piyasa normal durumunu muhafaza etmektedir, stoklar yeterli olup, fiyatlar şöyledir :

Çam	Doğramalık	700 — 900 TL.
	Kaba işler için	550 — 625 TL.
Çıralı	(Üstün evsafı)	850 — 1.000 TL.
Kök nar	Doğramalık	650 — 675 TL.
	Kaba işler için	550 — 620 TL.

Önümüzdeki devrede fiyatların sabit kalacağı anlaşılmaktadır.

6. Karo Fayans :

Piyasası canlanan karo fayans arzı boldur ve imalâcı tarafından hemen bütün bayilere tevziat yapılmaktadır. Fiyatlarda artış olmamıştır. Ayrıca memleketimizin seramik alanında tanınmış bir firması, beyaz fayans imaline başlayarak piyasaya arzetmiştir. Fiyat artışları beklenmemektedir.

Bu devredeki fiyatlar şöyledir :

Ekstra 107 kuruş, standard 104 - 105 kuruş, ithal malları ise 100 kuruş ile 150 kuruş arasındadır.

C — GIDA MADDELERİ :

1. Bakliyat ve Pirinç :

Yaş sebze mevsimi dolayısıyla bakliyat satışları durgunluğunu muhafaza etmektedir. Bu durumun ve yeni mahsül zamanının gelmesi sebebiyle eldeki stokların fiyatları 10 ilâ 50 kuruş arasında gerilemiştir.

Dermason fasulye	210 — 250 kuruş
Horoz fasulye	180 — 200 »
Nohut	170 — 210 »
Kırmızı mercimek	250 — 280 »
Yeşil mercimek	120 — 160 »

Fiyat düşmelerinin devam etmesi beklenmektedir

Pirinç fiyatları, piyasaya çeşitli kanallardan arzedilen Amerikan pirinci dolayısıyla seviyesini muhafaza etmektedir. Bersani 350 - 360 kuruş, kulaklı pirinçler 350 kuruş, karolin pirinçler ise 370 kuruştan muamele görmektedir. Amerikan pirinçleri 310 - 325 kuruş arasında satılmaktadır

Ancak pirinç talebinin önümüzdeki devrelerde artacağı düşünülürse, fiyatlarda bir artma beklenmelidir.

2. Zeytinyağı ve Diğer Nebatî Yağlar :

Zeytinyağı rekoltesinin fazlalığı, talebin mevsim dolayısıyla artması karşısında fiyatların yükselmesine mâni olmuştur.

Ekstra ekstra zeytinyağlar 770 kuruştan, linci kupe yağlar 675 - 680 kuruştan muamele görmüştür.

Ayçiçeği yağı rekoltesinin çok fazla olacağı anlaşılmakta ve memleket ihtiyacını 100.000 ton kadar aşacağı ifade edilmektedir. Bu durumun, fiyatların yükselmesini önümüzdeki devrede de önliyeceği beklenmektedir

3. Beyaz Peynir :

Sıcak havaların tesirile üretim yavaşlamıştır. Talep de durgun görünmektedir. Fiyatlar biraz gerilemiş olup, tam yağlılar 105 - 110 TL., yarım yağlı peynirler 95 - 102 TL., yavan malları 45 - 55 TL. dan muamele görmüştür. Bu durumun bir devre daha devam etmesi beklenmektedir.

D — ALTIN FİYATLARI :

1966 Haziran ve kısmen Temmuz aylarında altın fiyatlar şöyledir: (TL.)

	Cumhuriyet	Reşat	İngiliz
1 Haziran	96,10	150,50	120
8 »	96	150	120
15 »	96,50	152	119
22 »	96,30	152,50	119
29 »	96,30	152,50	119
11 Temmuz	96	154	119
14 »	95,50	155	118,50

E — TOPTAN EŞYA FİYATLARI

1958 = 100 itibarile, İstanbul toptan eşya fiyatları indeksi, 1966 Haziran ayında 149,1 olmuştur. 1966 Mayıs indeksi 149,3; geçen yılın Haziran ayı indeksi ise 137,5 idi.

F — DIŞ TİCARET

1966 Mayıs ayına ait ihracat ve ithalât rakamları şöyledir:

1. İhracat :

1966 Ocak - Mayıs ihracat toplamı 204.743.000 dolardır. Bu rakam 1965 yılının aynı devresine nazaran 25.853.000 dolar daha fazladır. İhracat kalemlerindeki artış Jüt mamûlleri, hububat, balıklar, tütün, de-bagat ve boyacılık hülâsaları, pamuk, yün, deri ve kösele kalemlerinde olmuştur. 1966 Mayıs ayındaki ihracatımız, 1965 in aynı ayına nazaran anlaşmalı memleketlere azalma, Rusya ve bütün OECD memleketlerine artış göstermiştir.

2. İthalât :

1966 Ocak - Mayıs ithalât toplamı 283.114.000 dolardır. Bu rakam 1965 in aynı devresine nazaran 63.012.000 dolar fazladır.

1966 Mayıs ayındaki ithalât kalemlerinde geçen yıla nazaran artış daha ziyade, hayvanî ve nebatî yağlar, gübreler, sun'î ve plâstik mad-deler, deri ve kösele mamulâtı kalemlerinde olmuş, akaryakıt'ta azalma görülmüştür.

Memleketler itibarile ithalât artışı Müsterek Pazar, Efta memleketleriyle diğer OECD memleketlerinden olmuştur. Dolar sahasında ise ithalâtımız % 10,13 azalmıştır.

**REKLAMINIZI
GAZETE VE DERGİLERLE
DEĞERLENDİRİN!**

BASIN İLAN KURUMU

**YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLAMLARINIZ İÇİN
HİZMETİNİZDEDİR.**

Genel Müdürlük

Çağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01

Telgraf adresi : BASINKURUMU

(Basın: 17733)

Hikmet KEYMAN

Hikmet Keyman 1905 yılında İstanbul'da doğmuştur. Evlidir, üç çocuğu vardır. Fransızca bilmektedir. Lise tahsiline Galatasaray Lisesinde başlamış; 1926 yılında Ticaret Lisesini, 1926 yılında Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulunu bitirmiştir.

1926 yılında T. C. Ziraat Bankasına memur olarak girmiş; 1927 yılında müfettişlik sınavını kazanarak Heyette Müfettiş Muavini, Müfettiş ve Teftiş Heyeti Başkan Muavini olarak uzun süre çalışmıştır. Bir süre Şube Müdürlüğü ve Genel Müdürlükte Müdürlük yapmıştır. 1960 yılında Genel Müdür Muavini ve teşekkül bünyesinden Yönetim Kurulu üyesi olmuş ve Mart 1966 da bu görevden emekliye ayrılmıştır. Bankadaki görevi sırasında Canlı Hayvan İhracatçılar Birliği Yönetim Kurulu Başkanı, Karaman İplik Fabrikaları A.O. Yönetim Kurulu Üyesi, T. Federal Kamyonları ve Yem Sanayii A.O. lığı Denetçisi olmuştur.

T. Bankacılar Cemiyeti kurucularından olup bir süre Genel Sekreterliğini yapmıştır.

İşletme Dergisi, İktisat ve Ticaret Ansiklopedisi ve Banka Dergisi yazı kadrosunda yer almıştır.

1948 yılında Ankara'da İshak Turnaoglu ve Mesud Erda'nın katılmalarıyla kurduğu, Yönetim ve Yayın Müdürlüğünü üzerine aldığı Banka Dergisini onbir yıl çıkarmıştır.

1928 yılında «Ticaret Muhasebesi »ve 1959 yılında «Ticari - Muzaaf Muhasebe» adlı eserlerini yayınlamıştır. Ve ayrıca çeşitli dergilerde muhasebe ve bankacılık üzerinde muhtelif etüdler ve makaleler yayınlamış; İktisat ve Ticaret Ansiklopedisinde terimler kaleme almıştır.

Okuyucu Soruları :

Kartal'dan bir okuyucumuzun sorusu :

Soru : Bankaların, senet borçlusu veya muhatabına vâdeden evvel ihbarname göndermesi, ödeme için ibraz şartını yerine getirmiş olur mu?

Cevap : Ticaret Kanunumuzda senetlerin ibrazının ne suretle yapılacağı ayrıca belirtilmiş değildir. Muayyen ve mecburi bir şekil gösterilmediğine göre, bankalarca, borçluya ihbarname gönderilmesi ve bunun borçlu imzasıyla tevsiki maksada kâfi görülmektedir. Borçlu veya muhataplar, vâdeden evvel kendilerine ihbarname gönderilmek suretiyle senet bedellerini vâdelerinde ödemeye dâvet edilirler. İhbarnameler tercihan banka müvezii vasıtasıyla ve ihbarname koçanının imzası mukabilinde tevdi edilir. Uzak yerlerdeki borçlu veya muhataplar için posta ile göndermek mecburiyeti halinde, bunların alındıklarının tevsiki için, iadeli taahhütlü olarak gönderilmeleri lâzımdır. Tatbikatta ekseriya görüldüğü gibi, sadece taahhütlü olarak gönderildikleri takdirde, borçlu veya muhatabın imzasını taşıyan makbuzlar postahanedede kalmış olur.

İbrazin yapıldığının tevsik edilememesi veya ihbarnamelerin âdi posta ile gönderilmesinin, protesto halinde, bazan müşteri ile ihtilâflara sebebiyet verdiği görülmektedir.

Kanaatimizce ihbarname müvezzi vasıtasıyla gönderildiği takdirde, borçlu veya muhatap bulunamaz veya ihbarnameyi aldığına dair imza vermek istemezse, ihbarname üzerine, sebep, tarih ve mahal de gösterilmek suretiyle, davet teşebbüsünün akim kaldığı şerhi verilerek, bu şerhin ihbarnameyi tebliğ edenle komşu tacirlerden biri tarafından imzalanması yerinde olur.

TAM *Sigorta*

Telefon : 47 00 40

Haberler:

İş Bankasında Toplu İş Sözleşmesi İmzalandı

Türkiye İş Bankası Mensupları Sendikası (TİBAŞ) ile İş Bankası arasında 16 Nisan'dan beri devam eden Toplu İş Sözleşmesi müzakereleri sona ermiş, 22 Temmuz Cuma günü İş Bankasının Kabataş'taki binasında yapılan imza töreninde İşveren yetkilileri, Davetiler, Sendika yönetici ve temsilcileri hazır bulunmuşlardır.

Törende İş Bankası Umum Müdürü Sayın Bülent Yazıcı, TİBAŞ Sendikası Genel Başkanı Sayın Cahit Kocaömer ve Banka İşverenler Sendikası Genel Başkanı Sayın Macit Selem, personele sağlanan hakların önemini belirtmişler, çalışanlara ve Müesseseye hayırlı olmasını dilemişlerdir.

İmamına yakın kısmı sendikalı olmak üzere 7000 kişilik banka mensubunu kapsayan ve 29 ay süreli olan toplu iş sözleşmesine göre, intibak zammı olarak, memurlara 125.- TL., şef muavinleri ve şeflerle muhasebecilere sırasile 150 ve 175.- TL., ikinci müdürlere 225.- TL., müdür muavinleri ve müdürlere 275.- TL. tutarında zam yapılacak, ayrıca, çeşitli kademedeki hizmetli ve memurlara her yıl yapılmakta olan kademe zamları 10 ilâ 50.- TL. arasında yükseltilecektir. Bu arada Bankaca ödenen bazı tazminatlarla yevmiyeler de belirli miktarlarda artırılacaktır.

*Diğer bütün Sigorta
nevileri ile birlikte ...*

**MAKİNA
SİGORTASI**

**ŞEKER SİGORTA
ANONİM ŞİRKETİ**

- Bilumum işletme ka
- Dikkatsizlik, İmnel
- Kötüniyet, Sabotaj
- Konstrüksiyon hata
- Materyal hataları
- Fiziki infirmitat
- Kazanlarda su nok
- Santirfuju kuvvet
- Kesadevra
- Faltna
- Don